

15
HAZU
1861 – 2011

VELIKI ŽUPANI BJELOVARSKI (1872. – 1924. / 1941. – 1945.)

150 GODINA HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI
I DAN BJELOVARSKO-BILOGORSKE ŽUPANIJE

KATALOG IZLOŽBE

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru
Gradski muzej Bjelovar
Državni arhiv Bjelovar

Zagreb – Bjelovar, 2011.

Katalog izložbe
Veliki župani bjelovarski
(1872. – 1924./1941. – 1945.)

Gradski muzej Bjelovar – Galerija „Nasta Rojc“,
od 7. lipnja do 8. srpnja 2011.

Nakladnik

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti Zagreb
Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru

Za nakladnika

Akademik Pavao Rudan

Urednici

Vladimir Strugar i Mladen Medar

Tekst životopisa velikih župana

Željko Karaula

Slikovni prilozi i izložci

Božidar Gerić

Tomislav Matić

Zoran Abramović

Željko Pleskalt

Lektura

Maja Silov Tovernić

Fotografije

Zbirka čestitki i razglednica

Gradskog muzeja Bjelovar i

pojedini autori

Grafičko oblikovanje

Studio Colorsoft – Ivanček

Grafičko oblikovanje izložbenih panoa

Zoran Tokić

Tehnički postav

Marijana Markanović, Jasna Sitek, Mato Šijaković

150
HAZU
1861 – 2011

Naslovnica: zgrada nekadašnje Županije (danas zgrada Croatia-osiguranja). Snimio: Zoran Tokić

Tisak

Intergrafika TTŽ, Zagreb

Naklada 500 primjeraka

ISBN 978-953-154-970-7

**VELIKI
ŽUPANI BJELOVARSKI
(1872. – 1924./1941. – 1945.)**

**150 GODINA
HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI
I
DAN BJELOVARSKO-BILOGORSKE ŽUPANIJE**

KATALOG IZLOŽBE

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru
Gradski muzej Bjelovar
Državni arhiv Bjelovar

Zagreb – Bjelovar, 2011.

Sadržaj

Uvod	5
Županijski ustroj u Hrvatskoj i Slavoniji i funkcija velikog župana	7
Veliki župani bjelovarski	13
Ivan vitez Trnski	15
Robert Oršić Slavetički	19
Ljudevit pl. Raizner	20
Lazar Davidović	22
Budislav Budisavljević	23
Radoslav Rubido Zichy	25
Milutin Kukuljević Sakcinski	26
Teodor Georgiević	29
Gjuro Dedović	30
Teodor Bošnjak	31
Vladimir pl. Treščec Borotha Branjski	33
Ladislav pl. Labaš Blaškovečki	33
Gavro Gojković	34
Matija Lisičar	36
Luka Šoški	37
Petar Zrelec	38
Župani Velike župe Bilogora za Nezavisne Države Hrvatske 1941. – 1945.	
Ivan Starčević	40
Josip Barišić	40
Derviš Omerović	41
Vladimir Sabolić	42
Krsto Trgovčević	43
Ivan Simeon	44
Popis izložaka	45

Uvod

Bitna obljetnica najstarije i najvažnije znanstvene institucije u Hrvata – 150. godina utemeljenja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (1861. – 2011.) – u Bjelovaru se, nakon izložbe *Izdanja HAZU u fondovima i zbirkama narodnih knjižnica Bjelovarsko-bilogorske županije* koja je otvorena u Narodnoj knjižnici „Petar Preradović“ 6. svibnja, nastavlja obilježavati. Ovaj se put obilježavanju obljetnice Zavodu za znanstvenoistraživački i umjetnički rad HAZU u Bjelovaru pridružuje i Gradski muzej Bjelovar (nastavljajući dosadašnju plodonosnu suradnju sa Zavodom), u suradnji s bjelovarskim Državnim arhivom, izložbom *Veliki župani bjelovarski 1872. – 1924. / 1941. – 1945.* koje su autori kustosi Povijesnog odjela Gradskog muzeja Božidar Gerić, Tomislav Matić i Zoran Abramović u suradnji s ravnateljem Državnog arhiva u Bjelovaru prof. Željkom Pleskaltom. Okosnica kataloga kojim je popraćena ova izložba su životopisi šesnaest velikih župana prve dvije županije te šest životopisa župana Velike župe Bilogora, iz pera doktoranda povijesti Željka Karaule, s osobitim obzirom na životopis prvog župana Bjelovarske županije Ivana Trnskog.

Građe za ovu izložbu u Bjelovaru nema puno, ali je iznimno vrijedna. Dio predmeta i dokumenata – portrete prvih osam velikih župana Bjelovarske i Bjelovarsko-križevačke županije, koje je naslikao akademski slikar i profesor na Kraljevskoj realnoj gimnaziji Josip Hohnjec (učitelj risanja jednoj od prvih dama hrvatskoga slikarstva i jednoj od prvih akademski obrazovanih hrvatskih slikarica, Bjelovarčanki Nasti Rojc /1883. – 1964./ čije ime nosi velika galerija Gradskog muzeja u kojoj se održava ova izložba), zastavu Bjelovarsko-križevačke županije i stolac velikog župana, publicirane izvještaje Bjelovarsko-križevačke županije od 1887. do 1915. godine, zemljopisne karte Bjelovarske i Bjelovarsko-križevačke županije u svojim odjelima – povijesnom, kulturno-povijesnom i galerijskom – čuva Gradski muzej Bjelovar. Ostalu građu ustupio je za ovu izložbu Državni arhiv u Bjelovaru: separate sa sjednica županijskih skupština, inauguralne govore i zakonom propisanu zakletvu velikih župana.

Ova građa nije u potpunosti sačuvana, jer je ubrzo nakon završetka Drugoga svjetskog rata velika količina dragocjenih dokumenata iz dvorišnog, sjevernog krila (dograđenog 1891. upravo za potrebe županijskog arhivskog spremišta) upravne zgrade svih triju županija: Bjelovarske i Bjelovarsko-križevačke županije te Velike župe Bilogora otpremljena na tzv. „Plinaru“ i teretnim vagonima odvezena u riječku tvornicu papira, gdje je uništena. Arhivist i povjesničar dr. Josip Buturac taj čin ističe kao školski primjer uništavanja arhivske građe u Hrvatskoj u to vrijeme. (Gotovo istodobno, 1949. godine, srušena su četiri kamena kipa svetaca, podignuta u 18. stoljeću u parku u središtu

Bjelovara, 1777. i 1778. godine. Ali, za razliku od nepovratno uništenog arhivskog gradiva, kipovi su krajem 20. stoljeća ipak rekonstruirani i vraćeni na njihova povijesna mjesta.)

Potrebno je istaknuti i to da je profesor Josip Hohnjec, autor spomenutih portreta, istodobno i autor idejnog rješenja jedne od inačica grba Bjelovarsko-križevačke županije, njegova oslika na zastavi i reljefne izvedbe toga grba u zabatu glavnog pročelja nekadašnje županijske zgrade, koja je prvotno bila jednokatna, sagrađena na prijelazu 19./20. stoljeće, a kojoj je 1902. dograđen i drugi kat (danas je u njoj sjedište „Croatia-osiguranja“ na Trgu Eugena Kvaternika 7).

Zaključno, još jednom: ovom se izložbom Zavodu za znanstvenoistraživački i umjetnički rad HAZU u Bjelovaru prigodom važne obljetnice HAZU, nakon Narodne knjižnice „Petar Preradović“, pridružuju još dvije važne i ugledne bjelovarske ustanove čiji se djelatnici bave stručnom, znanstvenoistraživačkom i kulturnom djelatnošću – Gradski muzej i Državni arhiv. Datum otvaranja izložbe, 7. lipnja, nije slučajno odabran jer se u cijelosti radi o županijskoj temi, pa se izložba otvara uoči Dana Bjelovarsko-bilogorske županije koji se svake godine obilježava 8. lipnja.

Dr. sc. Vladimir Strugar,
upravitelj Zavoda za znanstvenoistraživački
i umjetnički rad HAZU u Bjelovaru

Mladen Medar,
dipl. arheolog i povjesničar umjetnosti,
ravnatelj Gradskog muzeja Bjelovar

*Reljefni grb u zabatu nekadašnje zgrade županije
(danas Croatia-osiguranja u Bjelovaru)*

Županijski ustroj u Hrvatskoj i Slavoniji i funkcija velikog župana

Željko Karaula

Uvod

Županijski ustroj Hrvatske i Slavonije u razdoblju 1850. – 1924. godine bio je podložan brojnim promjenama.¹ Sklapanjem Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. godine otpočela je nova rekonstrukcija hrvatske uprave. Županije su reorganizirane zakonom iz 1870. godine, na temelju kojega su izgubile feudalna obilježja i stara „municipalna prava“, te su sve više postajale instrument centralizirane državne uprave. Pokraj upravne djelatnosti županije su dobile i sudbene ovlasti. Županijske činovnike imenovao je ban (više) i veliki župan (niže), i to doživotno. Županije su bile pod ovlašću Zemaljske vlade, koja je nad njima vršila i vrhovni nadzor. Prema zakonu od 15. studenoga 1874. godine, koji je stupio na snagu u svibnju 1875. godine, počelo je novo razdoblje u upravnoj reorganizaciji hrvatske uprave poznato po tome što su županije izgubile svako značenje. Lokalna samouprava provodila se u podžupanijama, koje su ujedno bile i prava i najniža upravna vlast. Važna reorganizacija hrvatske uprave započela je *Zakonom ob ustroju županija i kotarih*, odnosno Zakonom o uređenju uprave u županijama i kotarima od 5. veljače 1886. Tada je umjesto županija, u građanskom razdoblju, i okružja, u bivšem krajiškom području (Vojna krajina u pravni je i politički sustav Hrvatske potpuno integrirana 1881. godine), osnovano osam županija, i to:

1. Ličko-krbavska sa sjedištem u Gospiću,
2. Modruško-riječka sa sjedištem u Ogulinu,
3. Zagrebačka sa sjedištem u Zagrebu,
4. Varaždinska sa sjedištem u Varaždinu,
5. Bjelovarsko-križevačka sa sjedištem u Bjelovaru,
6. Požeška sa sjedištem u Požegi,
7. Virovitička sa sjedištem u Osijeku,
8. Srijemska sa sjedištem u Vukovaru.

¹ Ovdje su samo ukratko dani određeni podaci o ovlastima županija i velikih župana u spomenutom razdoblju. Više o preustrojima Bjelovarske/Bjelovarsko-križevačke županije u: Mirela SLUKAN ALTIĆ, Povijest županijskog upravno-teritorijalnog ustroja Bjelovarsko-bilogorske županije, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, br. 2., 2008., 9. – 33., Vladimir STRUGAR, *Bjelovarsko-bilogorska županija*, Bjelovarsko-bilogorska županija, Bjelovar, 1996.

Tim su zakonom županije ponovno počele djelovati kao samoupravne institucije. Samoupravnu ulogu ostvarivala je županijska skupština, koja se redovito sastajala dva puta na godinu, u proljeće i u jesen. Polovicu njezinih članova činili su veleposrednici prema popisu koji se radio na temelju visine cjelokupnoga izravnog poreza plaćenog u županiji, a polovicu članovi koji su se birali tako da je na približno svake 2.000 stanovnika dolazio po jedan birani član. Budući da je biračko pravo bilo ograničeno visokim imovinskim cenzusom, pravo birati i biti biran imali su samo imućniji punoljetni muškarci koji su plaćali određenu stopu poreza. Većina stanovnika (žene, djeca i siromašni muškarci) nije sudjelovala u političkom životu niti je mogla utjecati na lokalne prilike. Od 1870. županijska skupština birala je županijski „upravljajući“ odbor, koji je upravljao županijom između dvaju skupštinskih zasjedanja.

U djelokrugu županijske skupštine, kojom je predsjedao veliki župan (u odsutnosti podžupana), bilo je:

- ☞ donošenje statuta,
- ☞ raspravljanje o predmetima javnog interesa i obraćanje Saboru raznim peticijama,
- ☞ rješavanje sporova oko teritorijalnih opsega pojedinih općina u županiji,
- ☞ rješavanje sporova među nižim upravnim organima zbog ovlasti,
- ☞ uprava županijskom imovinom i županiji povjerenim zakladama, zavodima i sl.

Osim županijske skupštine, znatne ovlasti imao je i upravni odbor županije. On je imao trojak djelokrug, i to u poslovima autonomne javne uprave te porezima i financijskim poslovima. Upravni odbor kao izvršno i operativno tijelo imao je u sveukupnoj samoupravi županije velike ovlasti. Na njegova rješenja, donesena u prvom stupnju, strankama je pripadalo pravo žalbe, i to Zemaljskoj vladi. Upravni odbor županije bio je i drugostupanjski organ, i to u poslovima koje je općina rješavala kao prvostupanjski organ. Unutar županije, prema zakonu iz 1886. godine, postojala je i kraljevska županijska oblast. Županijama „pripada u upravnom području njihovom javna uprava, na koliko nadilazi djelokrug kotarskih oblasti, a nije samoj vladi izričito pridržana“ (članak 41.). Tu je posebno spadalo: uzdržavanje mira i javnog poretka, briga da se izvršavaju zakonski propisi, s pravom da se koristi i vojnička pomoć, rješavanje u prvom stupnju svih pitanja koja su nastala između općina te između općina i kotara, kao i između kotara, rješavanje svih pitanja koja su nastala u vezi s gradnjom cesta, mostova, nasipa, kanala, navodnjavanja i isušivanja tla i sl. Stvarne ovlasti županije bile su u razdoblju 1887. – 1924. godine podijeljene između županijske oblasti, velikog župana, županijske skupštine i upravnog odbora. Županijska oblast bila je zadužena za poslove javne uprave županije ako nisu pripadali Vladi, županijskoj skupštini, upravnom odboru ili kotarskim oblastima. Na čelu županijske oblasti nalazio se podžupan, kojeg je imenovao ban na prijedlog velikog župana. Neki od poslova odnosili su se na rješavanje sporova kotara i općina, na pitanja gradnje, sabiranja milodara, eksproprijacije, ženidbenih dozvola i izdavanja putovnica, dozvola za plovidbu rijekama itd.

Veliki župan bio je najviši profesionalni činovnik županijske uprave. Prema svom položaju, veliki župan smatrao se više dostojanstvenikom nego činovnikom. Često veliki

župani nisu bili iz kraja gdje su obnašali svoju dužnost. Veliki župan predsjedao je županijskom skupštinom i pred njom polagao prisegu pri preuzimanju dužnosti, ali on nije bio predstavnik područne samouprave nego, prije svega, vladin pouzdanik i u tome je svojstvu nadzirao cjelokupnu upravu i samoupravu u županiji (uključujući podžupana, koji je brinuo o provedbi zaključaka županijske skupštine). Održavao je županijske skupštine te imao nadzor nad činovnicima i upraviteljima. Za svoj rad veliki župan nije odgovarao županijskoj skupštini nego Zemaljskoj vladi u Zagrebu. Političke opcije u županiji nisu mogle bitno utjecati na izbor velikog župana, jer je njega, na prijedlog bana, imenovao i dužnosti razrješavao izravno vladar.

Županije su bile podijeljene na kotare, koji su bili upravni organi. Upravne funkcije u kotaru obavljala je kotarska oblast. Što se, pak, tiče općina, njihov ustroj odlikovao se dvovršnošću. Razlikovale su se seoske od gradskih općina. Seosku općinu činila su sela koja nisu bila u stanju obnašati prava i obveze političke općine, te se nekoliko seoskih općina udruživalo u upravnu (političku) općinu. Najvažniji ljudi u općini bili su načelnik, bilježnik i blagajnik. Oni su podliježali upravnom nadzoru matičnih kotara, čiji su izaslanici svake godine pregledavali poslovanje općinskih poglavarstava i stanje blagajni u općinama na svojem području. Gradsku općinu mogla su imati samo ona mjesta koja su izričito prema *Zakonu ob ustroju županija* ili posebnom zakonu imala status grada. Županijska uprava prestala je djelovati formalno Uredbom o podjeli zemlje na oblasti od 28. travnja 1922. Međutim sam proces likvidacije županija trajao je do početka 1925. godine.

Karta Bjelovarsko-križevačke županije iz 1910.

Svi veliki župani u Bjelovarskoj/Bjelovarsko-križevačkoj županiji nakon Ivana Trnskog do 1918. godine bili su članovi mađaronske Narodne stranke (unionisti) i pristaše jačeg povezivanja Hrvatske i Slavonije s Ugarskom. Neki su bili iskreni unionisti, neki silom prilika, dok su neki tajno izražavali osobni zazor prema Ugarskoj.² Zanimljiva je činjenica da nijedan župan nakon Trnskog nije bio rodom iz bjelovarskog ili križevačkog kraja. Međutim, mora se konstatirati da su to bili vrlo iskusni profesionalni činovnici koji su poput vojnika postavljeni na razne visoke dužnosti u Trojednoj Kraljevini. Velik dio bjelovarskih župana bio je ili će biti županima u drugim krajevima Hrvatske i Slavonije. Tako je Lazar Davidović sa stolice križevačkog župana sjeo na županijsku stolicu u Bjelovaru, dok je Rubido-Zichy istovremeno bio i varaždinski i bjelovarsko-križevački župan. I pod mađaronskim banovima zamjetna su bila njihova nastojanja da u okvirima Hrvatsko-ugarske nagodbe unaprijede gospodarski razvoj bjelovarskoga kraja poštujući kontrolu toga procesa od mađarskog kapitala i budimpeštanskih elita.³ Prema Kolar-Dimitrijević, „poslušna i odana prema banu Khuenu Bjelovarska županija“ imala je specifičan i povoljan položaj da unaprijedi svoj razvitak. Zbog toga je 1886. godine veći dio Križevačke županije (u kojoj je oporba prema banu Khuenu bila jaka) pripojen Bjelovarskoj županiji, te su Križevci prestali biti županijsko središte, iako su to bili stoljećima. U sastav Bjelovarsko-križevačke županije ušli su i Koprivnica i Đurđevac te je, prema Kolar-Dimitrijević, tada uredbama županijska vlast mogla regulirati razvoj gospodarstva na širem području preferirajući, dakako, interese Bjelovara. Jasno je da je modernizaciju vrlo zaostale županije morala pomagati vlast, a na to je utjecao i osobni odnos velikog župana prema gospodarskom razvoju županije, koji je često svoju vlast i osobne veze s odjelima Zemaljske vlade u Zagrebu i banom koristio u korist razvoja Bjelovara. U nekim intervalima određeni utjecaj u prvom desetljeću 20. stoljeća na taj proces modernizacije imala je Hrvatsko-srpska koalicija. Nakon 1918. stvaranjem nove države, Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, županijski se sustav nalazi u procesu ukidanja. U tom *interregnumu* na mjestu velikih župana u Hrvatskoj uglavnom dolaze pouzdanci S. Pribičevića, koji je na beogradskom dvoru slovio za „eksperta za prečanske krajeve“. Svi su oni žestoki provoditelji centralizacije i unitarizacije nove države i služe za privremeni nadzor do ukidanja Pokrajinske uprave za Hrvatsku i Slavoniju krajem 1924. godine. Jedini je izuzetak župan Matija Lisičar, jugoslavenski entuzijast, koji je, uvidjevši kojim smjerom ide nova država, dao ostavku na položaj župana, kritizirajući nasilja režima u Bjelovarsko-križevačkoj županiji. Njegova ostavka bila je svojevrsan početak osipanja hrvatske inteligencije od jugoslavenske ideje, koja se u praksi pokazala kao svoja suprotnost.⁴

² Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (dalje HAZU), Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, 81/1 – 1963., rukopis memoara B. Budisavljevića „Pomenci iz moga života“.

³ Najbolji primjer velikih napora, ali i umijeća da se podigne gospodarska razina nekoga kraja i provedu procesi modernizacije, jest djelatnost varaždinskoga župana Ognjeslava Ostrožinskog i kratkotrajno djelovanja biskupa J. J. Strossmayera kao velikog župana virovitičkog. Vidi u: Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Akcija velikog župana Ognjeslava Ostrožinskog na ekonomskom unapređivanju Varaždinske županije, *Acta Historico-oeconomica*, vol. 18., br. 1., 69. – 86., Stanislav MARJANOVIĆ, Josip Juraj Strossmayer veliki župan Virovitičke županije, *Analitički Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, br. 23., 2007., 11. – 70.

⁴ U dosadašnjoj literaturi postoje popisi bjelovarskih velikih župana, no oni su vrlo neprecizni i konfuzni. Vidi: Franjo FORJAN, Svi naši župani, *Pučki kalendar Bjelovarsko-bilogorske županije*, Bjelovar, 1999., 126. – 127.

Nakon sloma Kraljevine Jugoslavije u travanjskom ratu 1941. i osnivanjem Nezavisne Države Hrvatske (NDH) kao dijela osovinskog poretka u jugoistočnoj Europi ponovno se uvodi županijski ustroj države. Na prostoru NDH osnovane su 22 velike župe, dok je grad Zagreb bio izuzet iz djelokruga velike župe.⁵

Velika župa Bilogora počela je djelovati 11. kolovoza 1941. godine. Bjelovar je bio sjedište Velike župe Bilogora u koju su spadali kotari: Koprivnica, Đurđevac, Križevci, Bjelovar, Čazma, Garešnica, a od 20. prosinca 1941. i Kotar Grubišno Polje.⁶

Velika župa Bilogora obuhvaćala je 4.666 km². U Župi su status grada imali Bjelovar, Križevci i Koprivnica. Na čelu velike župe stajao je veliki župan, kojega je imenovao poglavnik, a koji je bio posrednik između Vlade i određenog broja kotara koji su činili župu. Prema zakonu, veliki župan bio je pouzdanik Vlade i voditelj cijele građanske uprave u župi i njegova odgovornost i ovlasti bile su u rangu ministra. Kao veliki župan bio je ovlašten izdavati naredbe te svakodnevno obavještavati državne ministre o situaciji u župi. Velika župa bila je prvostupanjski organ uprave za sve poslove koje joj je povjerilo određeno ministarstvo. Kao visoki dužnosnici NDH sa svojim ovlaštenjima veliki župani bili su jedna od poluga represivnog ustaškog režima nad političkim protivnicima i drugim neistomišljenicima. Zbog toga su veliki župani Bilogore poslije rata bili sankcionirani od novih komunističkih vlastodržaca ili im je sudbina nepoznata (nestali u posljednjim danima rata (Bleiburg) ili su pobjegli u emigraciju).⁷

⁵ „Zakonska odredba o velikim župama“, *Hrvatski narod*, br. 117., 11. VI. 1941., 1.

⁶ „Odredba o Velikoj župi Bilo Gora“, *Hrvatski narod*, br. 111., 5. VI. 1941., 2. Zanimljivo je da se u zakonskoj odredbi spominje mogućnost da se ustanovi i Velika župa sa sjedištem u Križevcima.

⁷ Vrlo teško bilo je pojedinim velikim županima u NDH koji nisu bili pobornici represivne politike ustaških vlasti. Često su morali balansirati između lokalne situacije na terenu (smirivati strasti), zapovijedi iz Zagreba te njemačkih i talijanskih interesa. Primjer takvog ponašanja vidi u: Hrvoje, MATKOVIĆ, *Između Mačeka i Pavelića. Politički portret Davida Sinčića*, P.I.P. Pavičić, Zagreb, 2010. Sinčić je bio veliki župan Župe Bribir i Sidraga u Kninu.

Literatura

Ivan BEUC, *Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527-1945)*, Zagreb, 1969.

Željko HOLJEVAC, Ličko-krbavska županija u identitetu Like, *Identitet Like: korijeni i razvitak*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Gospić, Zagreb – Gospić, 2009., 429. – 465.

Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Pretvaranje Bjelovara iz vojničkoga u privredno središte od 1871. do 1910. godine, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 1., 2007., 31. – 53.

Branko DUBRAVICA, *Političko-teritorijalni ustroj Hrvatske do 1918.*, Velika Gorica, 2000.

Ivo KRBEK, Razvoj organizacije hrvatske uprave, *Obzor – spomen knjiga 1860-1935*, Tipografija, Zagreb, 1936., 55. – 57.

Josip VRBOŠIĆ, Povijesni pregled razvitka županijske uprave i samouprave u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja*, br. 1, 1992., 55. – 68.

Vladimir STRUGAR, *Bjelovarsko-bilogorska županija*, Bjelovarsko-bilogorska županija, Bjelovar, 1996.

Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN, Županijsko uređenje u posljednjoj fazi postojanja (1881.-1918.) (ur. Mirošević, Franko), *Hrvatske županije kroz stoljeća*, Zagreb, 1996., 99. – 112.

GRB ŽUPANIJE BELOVARSKE.

odobren po

Njegovomu cesarskomu i kraljevskomu apostolskomu Veličanstvu

FRANJI JOSIPU I.

sa previšnjim riešenjem od 17. studena 1872.

Grb županije belovarsko-križevačke.

Kad su se na temelju *Zakona o uređenju uprave i ustrojstva županija* od 5. veljače 1866. godine Bjelovarska i Križevačka županija dvadeset godina kasnije, dakle 1886. godine, spojile u jednu – Bjelovarsko-križevačku županiju, ona dobiva i novi grb, o čemu govori tekst sačuvan među skupštinskim zapisnicima Bjelovarsko-križevačke županije:

"U proljetnoj skupštini županije belovarsko-križevačke od 20. travnja 1896. pod točkom IX, stvoren bi zaključak da se uvede novi grb sjedinjene županije belovarsko-križevačke, te je nacrt ovoga grba sa točnim opisom istoga preporniznom predstavkom velikog župana belovarsko-križevačkoga dra. Milutina Kukuljevića Bassany Sakcinskoga od 4. lipnja 1896. broj 772 V. Ž. putem preuzvišenog gospodina bana kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije Dragutina grofa Khuen-Hedervarya, Njegovom ces. i kralj. apoštolskom Veličanstvu, premilostivom caru i kralju Franji Josipu I. podastr.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apoštolsko Veličanstvo car i kralj Franjo Josip I. blagoizvoljelo je glasom odписа preuzvišenog gospodina bana od 3. svibnja 1897. broj 2348 Pr., previšnjim rješenjem od 19. travnja 1897. premilostivo dozvoliti, da županija belovarsko-križevačka rabiti može sjedinjene grbove obstojalih županijah belovarske i križevačke, koji su grbovi i to s desne strane grb obstojale županije križevačke, a s lijeve strane grb obstojale županije belovarske, heraldičko spojeni po krpju lisnatom krunom urešene Justicije, ozdol pako vrpcom, providjenom napisom: "Iustitia clementia".

Ob ovom previšnjem rješenju obaviještena je kr. županijska oblast belovarsko-križevačka odpisom presvietlog gospodina kr. velikog župana županije belovarsko-križevačke ces. i kralj. komornika dra. Milutina Kukuljevića-Bassany Sakcinskoga, od 13. svibnja 1897. broj 765 V. Ž. uz dostavu izvornog grba, a taj otpis protokoliran i registriran je kod kr. županijske oblasti pod brojem 7336 ex 1897."

Veliki župani bjelovarski

(1872. – 1924.)

-
1. IVAN VITEZ TRNSKI	(26. srpnja 1871. – 9. ožujka 1872.)
2. ROBERT ORŠIĆ SLAVETIČKI	(9. travnja 1872. – 15. siječnja 1875.)
3. LJUDEVIT pl. RAIZNER	(15. svibnja 1875. – 7. listopada 1878.)
4. LAZAR DAVIDOVIĆ	(9. listopada 1878. – 16. travnja 1884.)
5. BUDISLAV BUDISAVLJEVIĆ pl. PRIJEDORSKI	(26. travnja 1884. – 28. svibnja 1889.)
6. RADOSLAV pl. RUBIDO ZICHY	(17. lipnja 1889. – 29. listopada 1893.)
7. MILUTIN pl. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI	(30. listopada 1893. – 6. lipnja 1904.)
8. TEODOR GEORGIEVIĆ	(24. lipnja 1904. – 22. kolovoza 1910.)
9. GJURO DEDOVIĆ	(14. prosinca 1910. – 5. siječnja 1914.)
10. TEODOR BOŠNJAK	(10. prosinca 1913. – 24. kolovoza 1914.)
11. VLADIMIR pl. TREŠČEC BOROTHA BRANJSKI	(24. kolovoza 1914. – 27. veljače 1915.)
12. LADISLAV pl. LABAŠ BLAŠKOVEČKI	(5. ožujka 1915. – 21. listopada 1918.)
13. GAVRO GOJKOVIĆ	(6. studenoga 1918. – 20. veljače 1919.)
14. MATIJA LISIČAR	(27. travnja 1919. – 27. studenoga 1919.)
15. LUKA ŠOŠKI	(15. prosinca 1919. – 6. travnja 1920.)
16. PETAR ZRELEC	(24. travnja 1921. – kraj 1924.)

(1941. – 1945.)

-
1. IVAN STARČEVIĆ	(4. lipnja 1941. – 3. srpnja 1941.)
2. JOSIP BARIŠIĆ	(28. srpnja 1941. – 13. rujna 1941.)
3. DERSVIŠ OMERVIĆ	(16. rujna 1941. – 28. prosinca 1942.)
4. VLADIMIR SABOLIĆ	(28. prosinca 1942. – travnja 1944.)
5. KRSTO TRGOVČEVIĆ	(22. svibnja 1944. – 18. rujna 1944.)
6. IVAN SIMEON	(11. rujna 1944. – kraj rata)

IVAN vitez TRNSKI

(Nova Rača kod Bjelovara, 1. svibnja 1819. – Zagreb, 30. VI. 1910.)

Privremeni upravitelj Bjelovarske županije⁸ u razdoblju 26. VII. 1871. – 9. III. 1872. Rodio se u učiteljskoj obitelji u selu Nova Rača kod Bjelovara. Osnovnu školu završio je 1830. godine u Grubišnom Polju. Nakon očeve smrti prelazi u biskupsko sirotište u Zagrebu, gdje pohađa gimnaziju. Tamo se upoznaje s Gajem, te mu u *Danici* 11. IV. 1935. izlazi članak „Konj Kościuszkov“. Trogodišnji tečaj za administrativnoga graničnog časnika završio je u Grazu. Za vrijeme studija pohađa predavanja iz širokog spektra znanosti, što će odgovarati i raspršenim interesima i aktivnostima kojima će se baviti u životu. U to je vrijeme postao član kruga s ilircima Muršecom, Trstenjakom i Lovrićem. Nakon školovanja postao je upravni vježbenik II. banske pukovnije u Petrinji. Tamo 1841. izdaje svoje *Pjesme*. Godine 1842. dobio je upravu divuške satnije, a zatim je bio u stožeru I. banske pukovnije kod Josipa Jelačića. Za banovanja Josipa Jelačića postaje perovođa banske konferencije boreći se već 1848. za ukidanje njemačkog jezika u Vojnoj krajini. U Beču sudjeluje u izradi zakona za Vojnu krajinu. Časnik u vojnoj

⁸ Autor ovog članka nije našao ni u arhivima ni u *Narodnim novinama* da je Ivan vitez Trnski službeno proglašen županom Bjelovarske županije. Sve do kraja veljače 1872. on se u svojim izvješćima Vladi u Zagrebu potpisuje samo kao privremeni upravitelj Trnski ili pukovnik Trnski. Zbrka oko njegova naslova nastala je i u historiografiji; neka djela hrvatskih povjesničara (Valentić) govore o tome da je Trnski proglašen županom, što i nije čudno jer se u mnogim novinama onoga vremena Trnski tako titulira. Prema nekim podacima, to je učinjeno na 1. županijskoj skupštini u Bjelovaru 28. XII. 1871., no to je nemoguće jer županijske skupštine nisu birale župana, već ga je morao imenovati car, na prijedlog bana. Prema svim dostupnim podacima, Trnski nije službeno imenovan županom, iako su svi očekivali da će se to dogoditi, pa i on sam. Možda i ima neke „povijesne pravde“ u tome što je Trnski kao veliki župan ostao zapamćen u narodnoj memoriji. U *Narodnim novinama* od (br. 66., 20. III. 1872.) jasno stoji da se „privremenoga upravitelja belovarske županije pukovnika vojno-krajiške upravne struke Ivana viteza Trnskog“ zbog njegovih zasluga odlikuje „komturskim križem reda Franje Josipa“. Vidi: Mirko, VALENTIĆ, *Vojna krajina i pitanje njezina sjedinjenja s Hrvatskom 1849. – 1881.*, Zagreb, 1981., 237., *Bjelovarsko-bilogorska županija kroz povijest* (grupa autora), Bjelovar, 2006., 78., „Iz žup. belovarske“, *Obzor*, br. 45., 26. II. 1872., 2., Željko, KARAULA, *Studije iz povijesti Bjelovara (1848.-1991)*, Bjelovar, 2011., 65. – 68.

administraciji ostat će Trnski cijelu svoju karijeru službujući uglavnom diljem Vojne krajine (Petrinja, Glina, Karlovac, Bjelovar, Zagreb). Godine 1850. ženi se Slovenkom Wilhelminom Lavrič. U braku mu se rodilo osam sinova i jedna kći. Godine 1858. postao je satnik. Kao višegodišnji upravni časnik Krajiške uprave unaprijeđen je 1867. godine u potpukovnika, a 1869. godine u pukovnika. Kao zastupnik Slunjske pukovnije 1864. izabran je u Hrvatski sabor. Kada je 1871. počeo proces razvojačenja Varaždinskoga generalata, pukovnik Trnski izabran je za privremenog upravitelja Bjelovarske županije pod vodstvom podmaršala Ferdinanda baruna Rosenzweiga Drauwehrskog, carskog i kraljevskog povjerenika za razvojačenje Krajine. Bio je prvi privremeni upravitelj i župan Bjelovarske županije od srpnja 1871. do ožujka 1872. godine. Zbog izbora za Sabor u rujnu 1871., trebalo je brzo izvršiti civilno-upravno-teritorijalni ustroj na području Varaždinskoga generalata, odnosno u Varaždinskome generalatu ukinuti pukovnije, organizirati privremenu upravu nove županije, odrediti izborne kotare, biračke spiskove, izborne komisije i druge administrativno-upravne radnje. Sve to palo je na leđa Trnskoga i njegovih pomoćnika. Uz neizravnu pomoć Trnskog Narodna je stranka na izborima 5. rujna 1871. pobijedila u svim izbornim kotarima u Bjelovarskoj županiji i dobila 9. zastupnika u Hrvatski sabor. Sve to ozlovoljilo je ugarsku vladu. Na sastanku kod ugarskog predsjednika Lonyaya u Budimpešti upravitelj Trnski i podmaršal Rosenzweig tvrdili su da na prostorima Bjelovarske županije ne može proći nijedan kandidat unionističke stranke (mađaroni). Izgleda da je u to vrijeme sklopljen kompromis između Narodne stranke i Lonyaya da Trnski postane župan te da pod njegovim vodstvom u Bjelovarskoj županiji budu izabrani „umjereni narodnjaci“ skloni sporazumu s Mađarima i pravednoj reviziji nagodbe, a ne oštri protivnici Ugarske. Po dolasku iz Budima Trnski je u Bjelovaru slavodobitno dočekan kao budući župan.⁹

No Lonyay se uskoro predomislio. Zbog pritiska ugarske vlasti, jer je podržao kandidate Narodne stranke na izborima 1871. godine, a bojeći se da će se to ponoviti i na izborima 1872., Trnski je ubrzo smijenjen. Po svojoj smjeni Trnski se, vidno ogorčen, obratio svom pomoćniku Budisavljeviću: *Wissen sie, was mir dieser Hund Lonjaj angethan hat?* (Znate li što mi je napravilo ono pseto Lonjaj?). Njegova smjena izazvala je ogorčenje u bjelovarskom kraju. Međutim, nijedna peticija i delegacija caru u Beč iz Bjelovara da promijene stvari nije uspjela. Beč se čvrsto držao okvira Austro-ugarske nagodbe. Veliki bilježnik Budisavljević pokušao je u županijskoj skupštini što više odgoditi dolazak povjerenika iz Zagreba, no ni to nije dugo trajalo. Zamijenio ga je sudac Mirko Kršnjavi kao privremeni upravitelj do izbora novoga župana. Kao privremeni upravitelj i župan Trnski je sa svojim ljudima žustro radio na uvođenju civilne uprave u dotada vojnički kraj. Posebno je važna njegova odluka da se u školama u Bjelovaru i Generalatu više ne upotrebljava njemački već hrvatski jezik, što je odobrila Zemaljska vlada u Zagrebu (16. II. 1872.). Osim toga predložio je da se bjelovarska niža realka preustroji u nižu realnu gimnaziju i da se osigura pravodoban poštanski promet u bjelovarskom kraju. Tražio je Zemaljsku vladu da se u Bjelovaru osigura oružništvo koje će brinuti za si-

⁹ Vidi: Prigodni govori (sabrao i priredio Vjekoslav Klemen), Bjelovar, 1888., 206. – 207.

*Zastava Bjelovarske županije iz 1872.
Hrvatski povijesni muzej/PMH, inv. br. 2181*

gurnost građana i da se uđe u trag „pojedinin zločinom i rdjam.“ Njegovom inicijativom počelo je osnivanje prve Bjelovarske štedionice, a potaknuo je i osnivanje Hrvatskoga pjevačkog društva *Dvojnice*. Nakon toga Trnski je odlikovan komturskim križem Franje Josipa I. Nakon 1872. godine seli se u Zagreb, gdje do umirovljenja, kao „posljednji živući ilirac“, obavlja razne visoke upravne poslove. Umirovljen je 1888. godine. Njegov književni rad sastojao se od: pjesama (davorije, prigodnice i popularni napjevi) i pripovijesti, a prevodio je s engleskog, njemačkog, ruskog i češkog jezika (Shakespearea, Schillera i Puškina – *Evgenij Onjegin*) te se bavio pitanjima jezika i metrike. Bio je glavni organizator (1900.) i predsjednik Društva hrvatskih književnika (1901. – 1910.). Suradnik je mnogih časopisa – od Gajeve *Danice* (1830.) do *Savremenika* (1910.). Suradivao je i u listovima *Neven* i *Vijenac*. Najpopularnije su mu bile pjesničke zbirke: *Pjesme krijesnice* te *Popijevke i milosnice mladenke*. Prema ocjenama stručnjaka, književna mu djela nisu sama sebi svrha niti je umjetnička težnja estetici njihova osnova. Ona služi prosvjeđivanju naroda, širenju, obogaćivanju i osnaživanju jezika i kulture. Prema Barcu, „Iako je bio marljiv i plodan pisac, Trnski ni u jednom svom djelu nije bio umjetnik. Na pisanje ga nije gonila potreba stvaraoaca, već dužnost rodoljuba.“ Umro je u Zagrebu 1910. godine i pokopan je pod ilirskim arkadama na zagrebačkom Mirogoju.

- LIT: Hrvatski državni arhiv (HDA), Predsjedništvo Zemaljske vlade (PRZV), kut. 36., br. 942., Proglas središnjeg odbora Narodne stranke Belovarcima, travanj 1872., „Provizorij u belovarskoj županiji“, *Narodne novine*, 20. III. 1872., 2., „Razmirica radi Trnskog“, *Obzor*, br. 53., 6. III. 1872., 1., „Listovi iz ostavine Dragojle Jarnevićeve“ (ur. Milivoj Šrepel), *Grada za poviest književnosti Hrvatske*, br. 3., JAZU, Zagreb, 1901., 174. – 240. (u velikom broju pisama Trnskog Jarnevićevoj posebno se ističe pismo Trnskog od 10. srpnja 1840. gdje Trnski piše o svojoj mladosti), Mirko VALENTIĆ, *Vojna krajina i pitanje njezina sjedinjenja s Hrvatskom 1849. – 1881.*, Zagreb, 1981., 218., Vladoje DUKAT, „Ivan Trnski i Šulekovi rječnici“, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*. Razreda povijesno-jezikoslovnog i filozofsko-pravnoga. knj. 126., Zagreb, 1943., 1. – 64., „Ivan vitez Trnski“, *Naše pravice* (Varaždin), br. 19., 13. V. 1909., 1-2., Mladen, MEDAR, Životopis književnika Ivana Trnskog, prvog župana Bjelovarske županije, *Bjelovarski zbornik*, br. 2., Bjelovar, 1990., 2., 175. – 182., Katica ČORKALO, *Nepriзнati hrvatski putopisci Trnski i Kršnjavi, Riječ – časopis za slavensku filologiju*, br. 8., Zagreb, 2002., 152. – 163., Milan GRLOVIĆ, *Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925.*, Zagreb, 1925., 267. – 277. *Ilustrovani hrvatski pučki koledar za rimokatolike, grčko-iztočne i izraelite za priestupnu godinu 1888.*, Bjelovar, 1887. – poglavlje Ivan vitez Trnski (49. – 57.), Stjepan SRŠEN, *Župani i arhivsko gradivo Virovitičke županije od 1745. do 1929.*, *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje*, br. 6., Osijek, 2001., 44., Josip E. TOMIĆ, Ivan vitez Trnski, *Vijenac*, XIX., br. 18. – 22., 24., 26., (str. 280. – 284., 296. – 299., 314. – 318., 332. – 335., 344. – 347., 379. – 383., 409. – 411.), Zagreb, 1887., Goran KRNIĆ, Prvi predsjednik DHK, Ivan Trnski – nacrt životopisa, *Republika*, br. 3, ožujak 2010., 31. – 40., Antun, BARAC, *Hrvatska književnost od Preporoda do stvaranja Jugoslavije*, *Književnost pedesetih i šezdesetih godina*, knjiga 2., JAZU, Zagreb, 1960., 194., Ivan Trnski, *Zavičajna zbirka Bjelovariana*, (ZZB/III), Knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar (razni materijali), *Prigodni govori* (sabrac i priredio Vjekoslav Klemen), Bjelovar, 1888., 206.

GROF ROBERT ORŠIĆ-SLAVETIČKI

(1827. – Varaždin, 2. VI. 1904.)

Veliki župan u razdoblju 9. IV. 1872. – 15. I. 1875. Plemić, carski kraljevski bojnik u mirovini, komornik Nj. Veličanstva. Potječe iz slavne hrvatske plemenitaške obitelji Oršića iz Hrvatskog zagorja, iz varaždinske grane obitelji. Rano je počeo vojničku karijeru. U ratu s Italijom 1859. godine bio je teško ranjen kod Milana u nogu (koljeno). Nakon toga bio je imenovan stožernim časnikom u vojsci. Nakon odlaska iz vojske povukao se na svoje imanje Jurketinec kraj Varaždina. U hrvatskoj politici bio je pristaša tvrde unionističko-madarske opcije. Vladi je nakon Trnskog bila potrebna odana figura u Bjelovaru koja će „počistiti stvari“. Prema svemu sudeći, župan R. Oršić aristokratski se nehajno i slabo brinuo za upravu Bjelovarske županije i razvitak grada te je predstavljao samo protokolarnu figuru, dok je sve glavne poteze obavljao veliki bilježnik Adalbert Chlup (*Što Chlup napiše, to Oršić potpiše*). Izgleda da je i funkciju velikog župana prihvatio nakon što je zapao u financijske probleme na svojim plemenitaškim dobrima u okolici Varaždina. Jedino za što se znatno zauzimao bio je progon oporbe. Prema izvorima, Oršić i Chlup odmah su krenuli u obračun s oporbom u Bjelovaru te su zahtijevali od bana da se pojedinci skloni oporbi maknu iz Bjelovara ili smijene (npr. da se preds. Kralj. sudbenog stola sudac Jakšin hitno premjesti iz Bjelovara jer je on „duša opozicije“, dok se satnici Grivičić i Poljak moraju ukloniti zbog „rovarenja i agitacije“). Prema *Obzoru*, „sudbeni stol, časnici, pukovnije, popovi, sve im je krivo, sve se mora progoniti“. Posebno okrutan bio je Chlup, koji je prethodno propao na izborima za Sabor, te je smatrao da se uz pomoć Oršića mora „osvetiti“ bjelovarskim rodoljubima. Kao plemić Oršić je posjedovao prezaduženo dobro Jurketinec kraj Varaždina i Veliki Otok, a bio je oženjen groficom Paulom pl. Zsombor. Njegova sestra Valerija bila je majka poznatoga hrvatskog skladatelja Nikole Fallera. Također je bio virilan član Hrvatskoga sabora, pri čemu je vjerno glasovao za Vladine prijedloge. Za njegova županovanja Bjelovar je proglašen slobodnim kraljevskim gradom odlukom bana „pučani-na“ Ivana Mažuranića. U to je vrijeme osnovano hrvatsko pjevačko društvo *Dvojnice* (1873.), koje će kasnije biti okupljaliste hrvatske oporbe u Bjelovaru.

LIT: HDA, PRZV, kut. 33., br. 2393., Zakletva velikog župana Roberta Oršića-Slavetičkog, 31. IV. 1872., HDA, PRZV, kut. 61., br. 1066., Pismo Oršića banu A. Vakanoviću, 9. V. 1872., „Robert grof Oršić Slavetički“, *Naše pravice* (Varaždin), br. 12., 9. VI. 1904., 5., „Naš vjestnik“, *Primorac* (Kraljevica), br. 9., 31. I. 1874., 2., Korespondencija Rački – Strossmayer, knjiga 1., JAZU, 164., „Iz Belovara“, *Obzor*, br. 238., 16. X. 1873., 2., „Zvanično“, *Narodne novine*, 17. IV. 1872., 1., Adam, ORŠIĆ, Rod Oršića, Zagreb, 1943., 18., Saborski spisi Sabora Kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, sv. 4., 14., Privatna zbirka Aleksandra Oršića (fotografija), Spomenica Dvojnica hrvatskog pjevačkog društva u Bjelovaru 1873.-1923., Bjelovar, 1923., Stjepan BELOŠEVIĆ, Županija Varaždinska i slobodni i kraljevski grad Varaždin, Zagreb, 1926., 78.

LJUDEVIT pl. RAIZNER

(Zagreb, 24. II. 1824. – Zagreb, 10. VII. 1902.)

Veliki župan u razdoblju 15. V. 1875. – 7. X. 1878. Školovao se u Zagrebu i *Theresianumu* u Beču na pravno-političkim naukama, koje je završio 1843. Iste godine zapošljava se u javnoj službi Hrvatskog sabora, a zatim postaje bilježnik Banovinskog stola u Zagrebu. Odvjetnički ispit polaže 1846. godine. U svibnju 1848. imenovan je „eraktorom zagrebačkog komiteta“. U razdoblju 1851. – 1858. radio je kao povjerenik komiteta (povjereništva) u Varaždinu, Rijeci i Zagrebu, da bi od 1858. bio u službi Radnog suda u Osijeku. Godine 1861. postaje sudac Zagrebačke županije, 1871. prelazi u sud u Karlovcu, a kasnije postaje podžupan Zagrebačke županije. Ban Vakanović imenovao ga je 1872., nakon pada Trnskog, Vladinim privremenim podžupanom i upraviteljem Bjelovarske županije. Nakon što je kratko bio zamjenik velikog župana zagrebačkog, godine 1875. preuzima naslov bjelovarskog župana, koju je dužnost obavljao do kraja 1878. godine. Za velikog župana Bjelovarske županije imenovao ga je „ban pučanin“ Ivan Mažuranić (doduše nakon dugog čekanja da car potvrdi njegove kandidate za velike župane), koji se za svog banovanja polako rješavao ekstremnih mađarona fuzionirane Narodne stranke. Mažuranić je bio siguran da će Raizner biti poslušan i vjeran, jer je on, po Mažuraniću, stalozhen i *verfassungstreu* (vjeran svakom ustavnom

poretku). Osim toga baš na području Bjelovara (Mažuranić je za saborskog zastupnika biran upravo u Bjelovaru 1871., 1872., 1875., 1878.) Mažuraniću je bio potreban čovjek poput Raiznera da pomoću njega i on poradi na „razvojačenju“, uvođenju gradske uprave. U tom kratkom razdoblju kao veliki župan bjelovarski Raizner je zaslužan za uređenje gradske vlasti u gradu, za izgradnju kanala za reguliranje vodotoka i sprečavanje bujica u Podravini te unapređenje razine pučkog školstva u Županiji. Poticao je gospodarski razvitak bjelovarskoga kraja, te je postao predsjednik bjelovarske podružnice *Gospodarskog društva Hrvatske i Slavonije* 1877. godine. Posebno se istakao u borbi za interese Bjelovarske županije u Saboru. Kasnije, nakon dolaska Khuena na vlast, čvrsto je podržavao mađaronski smjer. Nakon toga Raizner postaje župan Modruško-rijekačke županije i na tome položaju ostaje sve do 1886. godine. Tada je dodijeljen Banskom stolu, a 1889. na vlastitu je molbu umirovljen. Još 1865. odlikovan je za unapređenje pučkog školstva viteškim križem Franje Josipa. Godine 1867. imenovan je za saborskog zastupnika u gradu Zagrebu. U mirovini je prvi predsjednik Hrvatskoga pčelarskog društva u Zagrebu 1896. godine te jedan od vlasnika prvog automobila u Zagrebu. Saborski zastupnik grada Zagreba bio je u razdoblju 1892. – 1897. godine.

LIT: *Agramer Zeitung*, 14. VII. 1902., 4., HDA, Fond obitelji Raizner (*Osobnik Ljudevita pl. Raiznera*), Privatna zbirka Ljudevita Tomislava pl. Raiznera (fotografija), *Hrvatska pčela*, br. 10., 1996., 12., Stenografički zapisnici i prilozi sabora kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, 1872. – 1875., Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1001., 1879., Stenografički zapisnici i prilozi sabora kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije 1877. – 1878., Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 889. – 890., Stenografički zapisnici i prilozi sabora kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, 1891., Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 10. – 15., Mira, KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Kako su narodnjaci pobijedili na izborima 1871? Nepoznata brošura Ivana Mažuranića, *Povijesni prilozi*, 14., 1995., 163. – 207., Rudolf, HORVAT, Ban I. Mažuranić o 40-godišnjici smrti njegove, *Hrvatsko kolo*, XI., 1930., 41. – 84., „Bivši naš župan“, *Tjednik bjelovarsko-krizevački*, br. 37., 12. VII. 1902., 3., Antun, CUVAJ, *Grada za povijest školstva*, sv. V., Zagreb, 127. – 128 (vidi i sliku Lj. Raiznera).

LAZAR DAVIDOVIĆ

(? – umro 1890.)

Veliki župan u razdoblju 9. X. 1878. – 16. IV. 1884. Krajiški vojni časnik koji je prešao u civilnu upravu vrlo brzo napreduje pod banovima Mažuranićem i kasnije Khuenom. Zastupnik u Saboru u ime izbornog kotara Garešnica 1884. i 1887. godine. Prije nego što je postao veliki župan bjelovarski bio je župan u Križevcima u razdoblju 1875. – 1878. godine. Kasnije je bio viđeniji član Khuenove Narodne stranke i član Srpskog kluba u Saboru. U Bjelovar se preselio sa suprugom i kćerima Vladislavom i Olgom. Za Davidovićeva županovanja pokazuju se prvi rezultati polaganoga gospodarskog razvoja grada. Godine 1879. u gradu postoji 207 obrtnika i 27 trgovaca. Prema Kolar, Bjelovar kao grad neopterećen feudalizmom zbog svoje vojnokrajiške prošlosti u to vrijeme napreduje brzo i snažno te, i kao grad i kao županijsko središte, postaje mjesto gdje se moglo obogatiti i dobro živjeti. Jedini mu je nedostatak bila slaba prometna povezanost, koja je otežavala izvoz poljoprivrednih i uvoz industrijskih proizvoda. S obzirom na pojačani razvitak grada i Županije, Davidović – čiji su javni poslovi u županiji „pozapeli“ – zamijenjen je novim županom.

LIT: Mjesečnik Pravničkog društva u Zagrebu, sv. 4., 1878., 548., „Saborski izbori“, *Hrvatska straža*, br. 25., 18. VI. 1887., 2., *Narodne novine*, 21. X. 1878., 1. – 2., *Narodne novine*, 24. IV. 1884., 1., Ostavština Milana Rojca (Memoari) rukopis u privatnom vlasništvu, Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Pretvaranje Bjelovara iz vojničkoga u privredno središte od 1871. do 1910., *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 1., 2007., 36., Stenografički zapisnici i prilozi sabora kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, 1875. – 1878., 889., Josip Hohnjec, portret župana, Gradski muzej Bjelovar.

BUDISLAV BUDISAVLJEVIĆ pl. PRIJEDORSKI

(Bjelopolje kraj Korenice, 17. VII. 1843. – Zagreb, 9. I. 1919.)

Političar i književnik. Veliki župan u razdoblju 26. IV. 1884. – 28. V. 1889. Pripadao je vojnoj plemićkoj obitelji iz Like s pridjevkom Prijedorski. Svršivši gimnaziju u Senju i Rijeci, a zatim tečaj za krajišku upravu u Beču (1861. – 1863.), služio je kao upravni časnik u različitim mjestima Hrvatske. Imenovan je poručnikom 3. graničarske pukovnije u Ogulinu (1863.), zatim je premješten u Oštarje, Primišlje i Berek, a 1870. u Zagreb u upravni odjel generalkomande. Godine 1871. privremeni je veliki bilježnik u Bjelovarskoj županiji, zatim je premješten u Vinkovce (1872.) i Ogulin (1873.). Godine 1875. imenovan je podžupanom u Rumi, 1881. podžupanom Pakračke podžupanije u Požegi, a kasnije velikim županom u Bjelovaru (1884. – 1889.), Gospiću (1889. – 1901.) i Zagrebu (1901. – 1905.) do umirovljenja 1905. godine. Dok je boravio u Beču, javio se 1863. u *Pozoru* člankom o jednom od gorućih pitanja tadašnje Hrvatske, „O krvavoj košulji hrvatskoj, o Krajini našoj“. Kad je 1869. osnovan *Vijenac*, Budisavljević se, na poticaj „poočima“ I. Trnskoga te I. Dežmana i A. Šenoe, javlja svojim pripovijetkama, a taj je rad nastavio i u drugim časopisima. Napisao je velik broj pripovijedaka i u njima opisao narodni život u Krajini, gdje su vojnička stega i ratovanje te često hajdukovanje i škrta zemlja stvorili poseban tip čovjeka. Kao veliki župan slijedio je Khuenovu politiku u Hrvatskoj te je bio jedan od dugovječnih velikih župana „khuenovaca“. Dolazak Budisavljevića u Bjelovar opisao je u svojim memoarima bjelovarski odvjetnik Milan Rojc: „Novi veliki župan Bude pl. Budisavljević „Sladki“ kao su ga ukratko bjelovarčani nazvali koji se je nekada gradio Hrvatom i hrvatskim piscem suradjujući u Vijencu i iztičući rado svoje veliko prijateljstvo s hrvatskim pjesnikom Palmovićem, nije si još stvorio osnovu s koje će u Bjelovaru nastupati. Nije se znalo da li će se prisloniti pravoslavcima ili Hrvatima. On je bio pravoslavne vjere, a supruga mu katoličke. Pošto je u njega bila samo odanost i poslušnost režimu bana Hedervarija, česa, njemu činovniku, nitko nije zamjerao. (...) Prema Rojcu: „Bude „Sladki Bude“ bio je u istinu u obćenju sladak i gladak, u govoru pun jezičnih neobičnosti i skladanja rečenica tako umjetnički izprepletenog, da se je kad i kad teško razabrati moglo što on zapravo reći

hoće.“ Budisavljević se znatno zauzimao za napredak prosvjete i gradnju škola u bjelovarskom kraju. Često se družio s bjelovarskim prosvjetnim radnicima i sudjelovao na njihovim učiteljskim skupštinama. Zaslužan je i za izgradnju grada, posebno velike vojarnje koja je sagrađena 1888. godine (Mihanovićeva ulica). U političkoj borbi Budisavljević se počeo u Bjelovaru prvi put sukobljavati s pravašima, koji su brzo osnovali podružnice svoje stranke na nekadašnjem teritoriju sada razvojačene Varaždinske krajine, pod vodstvom dr. Ružića. Budisavljević je u prvom redu bio važna poluga režima u izboru tzv. vladinovaca (mađarona) u Sabor, što su oni pomoću svojih župana, dožupana (kotarskih poglavara), činovništva iz režimskih organa i drugih osoba ovisnih o režimu uredno i uspijevali. Izbor njegovih pripovijedaka izašao je u zbirkama *S ličke grude* (Zagreb, 1913.) i *Iz starog zavičaja* (Novi Sad, 1914.). Osim pripovijedaka napisao je više radova o nekim književnicima svoga doba, među ostalima o Ivanu Perkovcu, Franu Kurelcu (*Recimo koju o Franu Kurelcu, Grada za povijest hrv. književnosti* IV.), Augustu Šenoi (*Nekolike uspomene na A. Šenou, Hrvatsko Kolo* III.) i druge. Na njega je najjače još u mladosti djelovao filolog Fran Kurelac, koji mu je bio u Rijeci profesor i koji ga je smatrao jednim od svojih „sinaka.“ Premda je Budisavljević već nakon prvih početaka napustio Kurelčev jezik, ipak se i kasnije u njegovu stilu osjeća Kurelčev utjecaj. Najtoplije su ga veze vezale s prijateljem iz mladosti Lavoslavom Vukelićem, čija je djela s iscrpnim životopisom izdao 1882. (*Književno cvijeće Lavoslava Vukelića*). Glavne mu je članke koji su izašli u periodici izdala Matica hrvatska u djelu pod naslovom *Iz mojih uspomena* (Zagreb, 1918.).

-
- LIT: Budislav Budisavljević, *Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda*, 1., A-Bzu, Zagreb, 1977., 712., Budislav Budisavljević, *Hrvatski biografski leksikon*, 2., Bj-C, Zagreb, 1989., 434. – 435., HAZU, Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, 81/1 – 1963., rukopis memoara B. Budisavljevića „Pomenci iz moga života“, HDA, PRZV, kut. 277., 4642., Izvješće velikog župana Budisavljevića Zemaljskoj vladi u Zagrebu, 21. IX. 1884., Nives RUMENJAK, Politička i društvena elita Srba u Hrvatskoj potkraj 19. stoljeća: uspon i pad srpskoga kluba, Zagreb, 2005., Ostavština Milana Rojca (Memoari) rukopis u privatnom vlasništvu, Budisavljević, Turić, Draženović, *Pet stoljeća hrvatske književnosti* (predgovor Josip Čelar), Matica hrvatska, knj. 56., Zagreb, 1963., 63. – 64., *Narodne novine*, 26. IV. 1884., 1., Stenografički zapisnici i prilogi sabora Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, 1883., sv. II., 1121., „Bude. plem. Budisavljević Prijedorski“, *Orao – veliki ilustrovani kalendar*, Velika Kikinda, 1897., god. 23., 123. – 124. (fotografija).

RADOSLAV pl. RUBIDO-ZICHY OD ZAGORJA

(Zagreb, 18. IV. 1847. – Graz, Štajerska, 24. I. 1910.)

Veliki župan u razdoblju 17. VI. 1889. – 29. X. 1893. (istovremeno je bio i veliki župan Varaždinske županije). Školu je polazio u Osijeku, a dijelom u Zagrebu, a Višu gimnaziju i Terezijansku akademiju u Beču (završio pravo i državoslovne nauke). Roditelji su mu bili Antun pl. Rubido, dvorski savjetnik i potpredsjednik Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog namjesničkog vijeća, a majka grofica Sidonija Erdödy. Imao je vlastelinstvo Gornja Rijeka ispod Malog Kalnika i dobro Peršinovec u Bjelovarsko-križevačkoj županiji. Kao 21-godišnjak zaposlio se kao podbilježnik Županije križevačke pod okriljem križevačkog velikog župana Ladislava pl. Kukuljevića. U razdoblju 1869. – 1875. bio je časnik domobranskog kopljanitstva, a zatim je napustio vojnu službu i vratio se na svoj posjed. Oženio se mađarskom groficom Zichy, s kojom je imao troje djece. U Hrvatskom saboru predstavljao je od 1875. Kotar pregradski i tu je bio biran u tri navrata do 1883. godine. Bio je zastupnikom i u zajedničkom ugarsko-hrvatskom saboru. Nakon što je svjedočio u korist bana Khuena 1885. (u aferi u kojoj je ban Khuen u jednoj gužvi u Saboru dobio od pravaša Gržanića nogom u stražnjicu), čime je nastojao spasiti banu njegovu stolicu i čast, Khuen ga je uzeo pod svoje okrilje. Početkom 1886. dobio je na upravu Varaždinsku županiju, da bi od 25. listopada iste godine postao veliki župan te županije, a 1889. i Županije bjelovarsko-križevačke. U Varaždinskoj županiji proveo je ukupno 19 godina. Prema *Našim Pravicama*, veliki župan Rubido-Zichy „nije se družio sa građanstvom, već je bio okružen časnicima“. Oporbu i protivnike bana Khuena bezuvjetno je progonio. Prema zapisima bjelovarskog odvjetnika Milana Rojca, Rubido se osjećao Hrvatom i bio ponosan na ulogu svoje majke Sidonije u ilirskom pokretu, „ali služio je u Khuenovu sistemu i ako ga nije u duši odobravao“. Nakon prethodnog župana varaždinskog, velikog vizionara Ognjeslava Utješinovića, Rubido-Zichy nije se znatno zalagao za razvoj Županije, iako su i u njegovo vrijeme učinjeni znatni pomaci u gospodarstvu. Nakon sukoba s nadbiskupom Posilovićem polako gubi povjerenje bana, te sklapa pakt s frankovcima, koje podupire na izborima u Zagorju. Nakon pada mađaronske Narodne stranke umirovljen je 1906. Iste godine dobio je naslov baruna. Odmah poslije preselio se u Graz. Nakon toga neko je vrijeme bio

favorit frankovaca za bansku stolicu. Za njegova županovanja grad Bjelovar dobio je svoje prve novine, na čemu je Rubido inzistirao i zajedno s profesorom Gustavom Fleisherom sastavio i odbor tih novina, u koji su ušli i neki predstavnici oporbe. List se nije smio baviti politikom, već samo izvještavati o gospodarstvu te društvenom i javnom životu grada Bjelovara. Godine 1890. pokrenut je *Tjednik Bjelovarsko-križevačke županije*. S obzirom na to da je Rubido rijetko dolazio u Bjelovar, u gradu su oporbene aktivnosti pojačane. U gospodarstvu grada načinjeni su neki koraci. Godine 1892. otvorena je pekara D. Wolfa koja sve više dobiva značajke industrije i kasnije prerasta u Wolfovu tvornicu keksa, odnosno danas tvornicu *Koestlin*. Uređeni su i „brzobjavni uredi“ u Križu, Garešnici, Grubišnom Polju i Kutini, a u Bjelovaru je uređen i arhiv. Sagrađene su neke važne ceste te je uređena granica Županije prema Kraljevini Ugarskoj. U Podravini je nastavljena gradnja nasipa i odvodnje za gospodarske svrhe.

LIT: „Bjelovar 11. studena 1893“, *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 2., 11. XI. 1893., 1-2., „Presv. gosp. Radoslav pl. Rubido- Zichy“, *Hrvatska straža* (Varaždin), br. 26., 28. VI. 1889., „Radoslav barun Rubido-Zichy Zagorski“, *Hrvatske Pravice* (Varaždin), 29. I. 1910., 2., *Obzor*, br. 56., 8. III. 1890., 2., Bogoslav, MAŽURANIĆ, Afera dr. Potočnjak-Rubido-Zichy, Zagreb, 1898., Ostavština Milana Rojca (Memoari) rukopis u privatnom vlasništvu, Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Akcija velikog župana Ognjeslava Ostrožinskog na ekonomskom unapređivanju Varaždinske županije, *Acta Historico-oeconomica*, vol. 18., br. 1., 69. – 86., „Radoslav pl. Rubido-Zichy od Zagorja“, *Dom i svijet*, br. 2., 1893., 30. (vidi sliku na stranici 20.).

MILUTIN pl. KUKULJEVIĆ BASSANY SAKCINSKI
(1849. – 17. VII. 1910.)

Sin slavnog ilirca Ivana Kukuljevića Saksinskog i majke pl. Novak, veliki župan u razdoblju 30. X. 1893. – 6. VI. 1904. Nakon što je završio pravne i državoslovne nauke 1871. u Beču, postaje službenik na zagrebačkom sudbenom stolu. Godinu dana kasnije postaje veliki bilježnik Županije križevačke, a 1875. tajnik Županije riječke, da bi 1879.

prešao u upravnu službu u Bosnu i Hercegovinu. Nakon okupacije BiH radio je na utemeljenju prosvjetnog sustava te na agrarnoj i upravnoj reformi u BiH. U BiH je proveo ukupno 22 godine na raznim upravnim dužnostima, pretežno financijskim službama. Tamo se i oženio Paulom Baechle, kćeri bečkog industrijalca, a godinu kasnije rodila mu se kći Hilda. Kao iskusan i podoban službenik Kukuljević je imenovan bjelovarskim županom nakon povratka iz Bosne (1893.). Veliki župan Kukuljević bio je pokretač i utemeljitelj gospodarskog razvoja Bjelovara u njegovu najnaprednijem razdoblju. Uz Miroslava Strižića, javnog bilježnika i saborskog zastupnika, Kukuljević je inicirao osnivanje Prve bjelovarske mljekarske udruge u Bjelovaru, koja je osnovana 24. veljače 1901. Za vrijeme svoga mandata striktno se držao Hrvatsko-ugarske nagodbe slijedeći tako politiku bana Ivana Mažuranića. Kao župan, Kukuljević se posebno trudio oko nadzora svojih političkih suparnika. Usprkos svom slavnom podrijetlu M. Kukuljević žestoko se obračunavao s oporbom (posebno pravašima) u Županiji služeći mađaronskoj vladi. Tako je u povodu izbora 1894. Kukuljević u svojim dopisima Khuenu i Zemaljskoj vladi u Zagrebu predlagao različite oblike pritiska na oporbene kandidate i njihove simpatizere. Kukuljević je zahtijevao da zagrebački nadbiskup više ne imenuje administratore u krajiškim župama bjelovarsko-križevačke županije. Razlozi su bili političke naravi. Župan je htio nadzirati politička gledišta administratora. Neposredno nakon izbora 1897., župan Kukuljević uputio je Predstojništvu županijske oblasti povjerljivo pismo, u kojem je naveo glavne odrednice svog budućeg djelovanja. One na zoran način pokazuju kakvim su se metodama služili nositelji khuenovskog režima i koji su im bili ciljevi. Kukuljević u pismu navodi: *Naročito upućujem isto, da ne samo u kotaru koprivničkom već i u svim ostalim kotarima sve opozicionalne agitatore i kortese koji su se prigodom posljednjih izbora izitali točno popisati dadu i u evidenciji vodi te pod strogu policajnu pazku stavi, koja će se pazka i na opozicionalno katoličko sveštenstvo imati protegnuti, pošto se je izvan svake sumnje daje glavna oporbena akcija upravo od ovijuh potekla i provedena, nemanje će se i proti nadripisarim svom strogošću postojećih propisa postupati imati. (...) Pošto nije izključena mogućnost da će se izbor u Koprivnici, a eventualno i u Novigradu moći ukinuti to već sada sve valja učiniti, da se u nepouzdanim občinama nepouzdanom činovništvo posve sposobnim i pouzdanim činovništvom zamjeni, opozicionalni agitatori osujeti i neumornom radinošću i uplivom kotarskih i občinskih činovnikah.* Prema izvorima unionističke provenijencije i drugima, Kukuljević je odigrao važnu ulogu u podizanju životnog standarda i razvoja Bjelovarsko-križevačke županije. Za njegova vremena Bjelovar je dobio financijalno ravnateljstvo za Županiju, mala gimnazija proširena je u Realnu gimnaziju i preseljena u novu zgradu. Posebno je važno njegovo zauzimanje za izgradnju željeznica. Tako su izgrađene pruge Križevci – Bjelovar, Dugo Selo – Novska i Bjelovar – Virovitica. Osim toga znatno je „razvijeno konjogojstvo i marvogojstvo.“ U njegovo vrijeme u gradu se razvija bankarstvo. Županijska štediona osnovana je 1895. godine, a iste godine osnovana je i Bjelovarska pomoćna zadruga i Štedno-pripomoćni zavod. Godine 1898. osnovana je Srpska kreditna zadruga, a 1901. Bjelovarska vjeresijska udruga. U tom se vremenu Bjelovar pretvorio u najsnažnije gospodarsko središte čitavog područja. Već 1899. godine ima 196 obrtnika i 56 trgovina, 1901. ima 208 obrtnika, a trgovaca 60, čime je njihov broj premašio broj tih gospodarstvenika u Koprivnici i Križevcima. Grad se polako industrijalizira i bez državne pomoći. U Bjelovaru je osnovana Tvornica za

bojadsanje tkanina Josipa Werkleina. Godine 1900. osnovana je i Sušiona cikorije zagrebačke tvornice kavovina Hinka Francka, koja potiče sadnju cikorije u okolici Bjelovara, u kojoj 1902. godine radi 86 radnika. Poznata je i tvornica octa Dragutina Laksara. Bjelovar postaje prvi grad u regiji. Martin Polić, službeni Khuenov biograf, u svom osvrtu na Kukuljevićevo županovanje piše: *Veliki župan sjedinjene županije belovarsko-križevačke, dr. Milutin pl. Kukuljević-Sakcinski, potomak velikoga Ilirca i veleumnoga hrvatskoga književnika Ivana Kukuljevića, postao je, vrativ se u domovinu iz Bosne, velikim županom u Belovaru (...) u velikom županu belovarskom imade pučka škola svoga najboljega prijatelja. Ovo njegovo zauzimanje za kulturu i nauku doprinelo je, da je grad Belovar dobio lani veliku realnu gimnaziju, kojoj već zidje dostojan hram; no veliki župan belovarski stara se jednako i o materijalnom boljku pučanstva. Pod njim je dogradjena i otvorena željeznica od Križevca preko Belovara do Virovitice, kao i moslavačka željeznica, koja jednim dielom prolazi belovarsko-križevačkom županijom. Grad Belovar procvao, je novim kulturnim i gospodarskim životom, a on se jednako stara i o napredku starodrevnoga Križevca kao i grada Koprivnice, kojoj se radi važne pozicije toga grada i mora obraćati pažnja nadležnih faktora. Veliki župan dr. Kukuljević-Sakcinski podpuno je shvatio važni onaj zadatak, što ga upravni organizam zemlje namienjuje tim svojim odličnim organima. I u županiju belovarsku prodro je posljednjih deset i dvadeset godina, a i prije toga, tuđji elemenat u većemu broju pa ako se s tom činjenicom mora računati, ne smije se ipak ni časak smetnuti s uma prirodni i historički karakter zemlje te upliv, što ga narodna kultura mora vršiti i na te doseljenike. A veliki župan belovarski, sin slavnoga Kukuljevića, nemože biti nego zadahnut hrvatskom patriotičnom i kulturnom sviešču i nemože o drugom nastojati nego da kulturu sa narodnim obilježjem širi u sve slojeve pučanstva. Ovako radeć učvršćuje osnove narodnoga boljka. Umirovljen je 6. lipnja 1904. kao veliki župan.*

LIT: HDA, PRZV, kut. 526, sv. 6-1, spis 1472. od 17. IV. 1897. i spis 3145., „Dr. Milutin Kukuljević-Bassany Sakcinski“, *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 3., 18. XI. 1893., 1. – 2., Stenografički zapisnici i prilozi sabora kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, 1893., sv. II., 524., Martin POLIĆ, Ban Dragutin grof Khuen-Hedervary i njegovo doba, Zagreb, 1901., 193. – 194., *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 1., 1896., 1. – 2., „Umirovljenje našega župana“, *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 34., 18. VI. 1904., 1., Stjepan, MATKOVIĆ, Saborški izbori 1897. u koprivničkom i noviogradskom kotaru, *Radovi – Zavod za hrvatsku povijest*, 30., Zagreb, 1997., 155. – 173.

Pokaznica,
dar dr. Milutina Kukuljevića Sakcinskog.
(katedrala sv. Terezije Avilske, Bjelovar)

TEODOR (TOŠO) GEORGIEVIĆ

(Osijek, 2. III. 1849. – 23. VIII. 1910.)

Veliki župan u razdoblju 24. VI. 1904. – 22. VIII. 1910. Gimnaziju je završio u Osijeku. Nakon svršenih pravnih nauka (u Beču i Grazu) stupio je kao začasni podbilježnik Županije virovitičke u javnu službu. Bio je dobrovoljac u srpsko-turskom ratu 1876. Iste godine imenovan je perovodnim vježbenikom u bivšoj podžupaniji u Rumi (Osijeku), a 1879. promaknut je na čin županijskog perovode. Godine 1884. postao je podžupanijskim tajnikom, a kad je godine 1886. preustrojena uprava, imenovan je kraljevskim kotarskim predstojnikom u Rumi. Godine 1892. postaje županijski tajnik u Bjelovaru, a 19. listopada 1892. imenovan je podžupanom. Osam godina bio je podžupan u Bjelovarsko-križevačkoj županiji. U to vrijeme prihvatio je mandat zastupnika za izborni kotar iločki. Godine 1900. umirovljen je na vlastitu molbu. Kao zastupnik djeluje u Hrvatskom i Ugarskom saboru do 1904. godine. Dana 24. lipnja 1904. imenovan je za župana Bjelovarsko-križevačke županije, što je bio sve do 22. kolovoza 1910. Kao župan bio je također virilni član Sabora. Zaslužan je za izgradnju željeznice u bjelovarskom kraju. Bjelovar je postao stjecište pruga Križevci – Bjelovar i Bjelovar – Virovitica. Politički se zauzimao za slogu Hrvatâ i Srbâ te je bio blizak tada vladajućoj Hrvatsko-srpskoj koaliciji. Grad u njegovo vrijeme ima mnogo više banaka i štedionica nego bilo koji grad u regiji. On se do 1910., ponešto i uz pomoć banskih odluka, razvio u važno središte čitave Bjelovarsko-križevačke županije, te je 1910. imao 7.231 stanovnika, što je za 1.175 stanovnika više nego 1900. godine. Industrija se također razvija. Podignut je Prvi bjelovarski paromlin d.d., u kojem se zapošljava 87 radnika, a započeo je rad i prvi motorni mlin Franje Magulca. Parnu stolarsku radionicu otvara Antun Šegrc 1908. godine. Otvoreno je i prvo kino. Slika grada svakim se danom mijenja.

LIT: Hrvatski državni arhiv Bjelovar (HRDABJ), Županija Bjelovarsko-križevačka, Fond 005., Zapisnici sa županijskih skupština od 1908. godine, 15. XII. 1910., 144. – 146., „Teodor Georgiević“, *Dom i svijet*, br. 18., 15. IX. 1904., 358. (slika T. Georgievića), „Novi veliki župan“, *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 36., 2. VII. 1904., 1., „Ustoličenje kr. velikog župana presvjetlog gospodina Teodora Georgievića“, *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 6., 3. XII. 1904., 1., Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Pretvaranje Bjelovara iz vojničkoga u privredno središte od 1871. do 1910., *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 1., 2007., 47. – 50.

GJURO DEDOVIĆ

(Jasenovac, 1855. – Budimpešta, 5. I. 1914.)

Političar i veliki župan u razdoblju 14. XII. 1910. – 5. I. 1914. Svršivši škole, najprije se posvetio trgovačkom zvanju. Političku karijeru gradio je za Khuenova režima. Godine 1884. izabran je u izbornom kotaru Novska za narodnog zastupnika Khuenove Narodne stranke u Hrvatskom saboru (zastupnikom je bio do 1906.). Bio je i narodnim zastupnikom u Zajedničkom ugarskom saboru u Budimpešti, u kojemu je od 1899. bio biran za saborskog bilježnika. Dvapat je bio biran u ugarsko-hrvatsku delegaciju, a 1886. imenovan je članom Zemaljskoga komasacionog povjerenstva. Bio je i članom više saborskih odbora. Nakon Khuenova pada (1903.) povukao se 1906. iz političkog života, u kojemu se opet pojavio 1910. Kratko je bio velikim županom riječko-modruškim, a zatim od 14. XII. 1910. pa do kraja života velikim županom bjelovarsko-križevačkim. Osim hrvatskoga govorio je mađarski, njemački, talijanski i francuski. Mnogo je pridonio priređivanju Milenijske izložbe u Budimpešti (1896.), a pri dogradnji županijske bolnice u Bjelovaru osobito se zauzimao za osnivanje kirurškog odjela. Postao je vitez reda željezne krune III. razreda i član velikaške kuće. Početkom njegova županovanja Bjelovar je bio u velikom gospodarskom uzletu. U tom razdoblju primjećuje se velik rast neagrarnih zanimanja. Prema Kolar-Dimitrijević, od 7.231 žitelja Bjelovara 1910. godine od obrta i industrije živio je 2.121 žitelj, odnosno 29,33% stanovništva. Od trgovine i bankarstva živjelo je 745 osoba ili 10,30% stanovnika, što znači da su u malim trgovinama radili svi članovi obitelji. Od prometa su živjele 344 osobe ili 4,76% ukupnog stanovništva. Od javnih službi živjela je 971 osoba ili 13,43% stanovništva, a od vojničkih službi 1.003 osobe, dakle 13, 87% ili samo neznatno više od onih koji su živjeli od državnih ili gradskih javnih službi. Iste godine u Županiji se nalazilo 6.812 obrtničko-industrijskih poduzeća (radnji), što je činilo 12,68% ukupnog broja takvih poduzeća u Hrvatskoj i Slavoniji.

LIT: Gjurio Dedović, *Hrvatski biografski leksikon*, 3., Zagreb, 1993., 244., Imenik dostojanstvenika, Zagreb, 1913., 20. (Nekrolozi), *Narodne novine*, br. 80., 7. I. 1914., 3., „Gjurio Dedović“, *Nezavisnost*,

br. 7., 10. I. 1914., 1. – 2., Josip, KRŠNJAVI, Zapisci. Iza kulisa hrvatske politike, sv. 1., Zagreb, 1986., 116., „Novi veliki župani“, *Hrvatske pravice* (Varaždin), 17. XII. 1910., 4., Božena, VRANJEŠ-ŠOLJAN, Socijalno-ekonomski odnosi u gradovima i većim naseljima sjeverne Hrvatske potkraj 19. i na početku 20. stoljeća (do Prvog svjetskog rata), Zagreb, 1987., doktorska disertacija, Ksenija VUKOVIĆ, Milivoj REĐEP, Miroslav ŽUGAJ, Nepoljoprivredna proizvodnja u Bjelovarsko-križevačkoj županiji početkom 20. stoljeća, *Cris – časopis Povijesnog društva Križevci*, br. 1., 2006., 26. – 34., Stenografički zapisnici i prilozi sabora kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, 1910., sv. I., 53., Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Pretvaranje Bjelovara iz vojničkoga u privredno središte od 1871. do 1910., *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 1., 2007., 53., Josip Hohnjec, portret župana, Gradski muzej Bjelovar.

TEODOR BOŠNJAK

(Banja Luka, 6. VII. 1876. – Beograd, 14. VI. 1942.)

Gospodarstvenik i političar te veliki župan zagrebački i Vladin povjerenik za Bjelovarsko-križevačku županiju u razdoblju 10. XII. 1913. – 24. VIII. 1914. Kao zagrebački veliki župan bio je povjerenik za Bjelovar za vrijeme bolesti velikog župana Gjura Dedovića i nakon njegove smrti. Početkom Prvog svjetskog rata službeno je imenovan povjerenikom 22. VII. 1914. Podrijetlom je iz križevačke trgovačke obitelji. Studij prava završio je u Beču. Imenovan je tajnikom velikog župana bjelovarskog Toše Georgievića. Potom dolazi u Zagreb, gdje je krajem listopada 1913. imenovan zagrebačkim velikim županom. Za I. svjetskog rata bio je voditelj Vladina Odsjeka prehrane za Hrvatsku i Slavoniju. U razdoblju 23. XII. 1920. – 2. III. 1921. bio je ban Hrvatske, a nakon toga podban. Kasnije je na osobni zahtjev umirovljen. Kao dugogodišnji predsjednik Jugoslavenskog saveza mlinara i član Komore za trgovinu, obrt i industriju u Zagrebu bavio se unapređivanjem mlinarstva. Bio je član uprave koncerna Narodna mlinska i gospodarstvena industrija d.d. (1922.-30. i 1932.-37.) i paromlina u Zagrebu (1922.-27. i 1929.). Djelovao je na povezivanju banaka u Zagrebu te bio član njihovih uprava,

među ostalim i ravnateljstva Hrvatsko-slavonske zemaljske hipotekarne banke. Od 1934. gradski je zastupnik. Objavljivao je godišnje izvještaje o radu institucija u kojima je djelovao: Izvještaj Upravnog odbora i Kr. županijske oblasti Županije bjelovarsko-križevačke o stanju uprave i njezinu djelovanju za godinu 1914. (Bjelovar, 1915., s H. Lugarićem), Izvještaj komore za trgovinu, obrt i industriju u Zagrebu (1928.). Prilozima je surađivao u periodici *Obzor* (1928., 1930.), *Privreda* (1928., 1932.), *Mlinarski vjesnik* (1932.).

LIT: Teodor, Bošnjak, *Hrvatski biografski leksikon*, 2., Zagreb, 1989., 208., Z. R: Privredni stručnjaci, *Narodni val*, br. 2., 1928., 83., 5. – Dr. Teodor Bošnjak, *Zagrebačka smotra*, br. 2., 1934., 13., Andrija Lj. Lisac: Pekarstvo i mlinarstvo Zagreba, Zagreb, 1977., 326., 341., „Novi veliki župan“, *Naše pravice*, br. 45., 30. XI. 1913., 4., *Narodne novine*, 24. VII. 1914., 1., „Vodjenje agenda vel.župana“, *Nezavisnost*, br. 3., 13. XII. 1913., 4., „Novi vladin povjerenik za županiju bjelovarsko-križevačku“, *Nezavisnost*, br. 40., 29. VIII. 1914., 1., Josip Hohnjec, portret župana, Gradski muzej Bjelovar.

VLADIMIR pl. TREŠČEC BOROTHA BRANJSKI

(Topusko, 23. V. 1932. – Dubrovnik, 2. VII. 1932.)

Hrvatski političar i pripovjedač. Veliki župan zagrebački i Vladin povjerenik za Bjelovarsko-križevačku županiju u razdoblju 24. VIII. 1914. – 27. II. 1915. Obitelj njegova oca potječe iz Velike Brajinske kod Koprivnice, stoga je i Gjuro Treščec, predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu Bosansko-hercegovačke vlade, kad je 17. ožujka 1908. uzdignut u plemićki stalež, dobio naslov „Branjski“. Vladimirova majka bila je Ana pl. Borotha, od ugarske grane te nekada razgranate krajiške obitelji (isto su tako postojale plemeni-taške loze Borotha od Budabrana i Borotha od Trstenice). Vladimir se, uvjetovano pre-mještajima svoga oca, školovao na raznim mjestima. Tako je pučku školu pohađao u Bjelovaru, a gimnaziju u Zagrebu. Nakon mature (1889.) studira pravo u Zagrebu i Beču. Na njega je najveći utjecaj izvršio njegov najbolji prijatelj Stjepan pl. Miletić, kaza-lišni intendant. Nakon završenih studija stupa na službu u Bosni kao upravitelj do

1907., kada prelazi u Zagreb na službu u Zemaljsku vladu, da bi 1914. postao veliki župan Zagrebačke županije (istovremeno nakon smrti G. Dedovića i odlaska T. Bošnjaka obnaša dužnosti i bjelovarsko-križevačkog župana). Ni u Bosni ni u Hrvatskoj kao savršeni tip poslušnog austro-ugarskog činovnika nije bio osobito prihvaćen. U sarajevskim novinama nazvali su ga „glavnim stupom apsolutističkog režima u Bosni.“ Godine 1925. imenovan je oblasnim velikim županom Zagrebačke oblasti. Odigrao je na kulturnom polju grada Zagreba važnu ulogu. U Zagrebu je bio intendantom Hrvatskog narodnog kazališta (HNK) u dva mandata: u razdoblju 1909. – 1918. i 1927. – 1929. godine.

LIT: Izvještaj upravnog odbora županije Bjelovarsko-križevačke za godinu 1915., Bjelovar, 1916., „Strogi duh kazališnog Zagreba“, *Vjesnik*, 22. XI. 2000. (fotografija), Mirko MARJANOVIĆ, Leksikon hrvatskih književnika Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do danas, Matica hrvatska Sarajevo – HKD Napredak, Sarajevo, 2001., Miloš OKUKA, Vladimir Borotha (1870-1932.), *Hrvatska misao*, Sarajevo, Matica hrvatska Sarajevo, br. 22., 2004., 129. – 135., *Enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka* (ur. Stanoje Stanojević), Beograd, 1929., 595., Vladimir Treščec Borotha, Milkan Lovinac, Mate Lisičar, Izabrane proze, Pet stoljeća hrvatske književnosti (predgovor Stanko Korać), Zagreb, 1969., 7. – 26., *Narodne novine*, 24. VII. 1914., 1.

LADISLAV pl. LABAŠ BLAŠKOVEČKI

(Ludbreg, 1856. – Bjelovar, 11. XI. 1928.)

Veliki župan u razdoblju 5. III. 1915. – 21. X. 1918. Rođen je u Ludbregu, gdje mu je otac bio veliki sudac. Srednjoškolsko obrazovanje i Pravni fakultet završio je u Zagrebu. Počeo je službovati u Zlataru kao sudski vježbenik (1882.), zatim kao podžupan u Sv. Križu Začretju (1883.), a onda je postao kotarski predstojnik u Pregradi. Godine 1897. premješten je u Petrinju, gdje je do 1906. također na položaju kotarskog predstojnika. U mnogo navrata suprotstavljao se načinu vladanja bana Khuena, te je zbog toga mnogo puta premještan. Neko vrijeme bio je županijski tajnik Srijemske županije u

Vukovaru. Dulje vrijeme proveo je kao podžupan Virovitičke županije. Župan Bjelovarsko-križevačke županije postaje u ožujku 1915. (od 1. travnja 1915. neko ga vrijeme zbog bolesti zamjenjuje varaždinski župan Stjepan Belošević.) te na tom položaju ostaje do studenoga 1918. Za vrijeme mandata posebno se zauzimao za ublažavanje gospodarskih posljedica rata u gradu. Vrlo sigurno upravljao je Županijom u ratno doba, pri čemu je stekao popularnost kod građanstva. Prema nekim izvorima bio je umiješan u aferu oko dopreme hrane u logoru za internirce u Žlebiću i taborištu u Koprivnici. Hrana koja je dolazila od švicarskog Crvenog križa potajno se krijumčarila u Zagreb. To je bio i jedan od razloga njegove kasnije smjene. Nije ga mogao zaštititi otac njegove supruge Zdenke dr. Milan Brezinščak, ugledni član Hrvatsko-srpske koalicije, koji je umro u proljeće 1917. godine. Nakon neočekivanog umirovljenja s mjesta velikog župana, zbog nepovjerenja vlasti u njegovo jugoslavensko opredjeljenje, početkom 1919. premješten je u Povjereništvo za unutrašnje poslove u Zagrebu. No ubrzo je po nalogu režima umirovljen (10. II. 1919.). Nakon toga Labaš se pridružio stranci hrvatskog građanstva – Hrvatskoj zajednici, na čijoj je izbornoj listi izabran u gradsko zastupstvo (1920.), a zatim je izabran i za gradskog načelnika Bjelovara. Dužnost načelnika obnašao je u razdoblju 1920. – 1925. godine. Njegovim zauzimanjem uređeno je gradsko šetalište, tržnica i gradski vrt. Osim toga brinuo se za izgradnju cesta, kanala i melioracijskih radova. Radio je i na unapređivanju voćarstva. Bio je član Društva za poljepšanje grada i za podupiranje siromašnih učenika Kraljevske realne gimnazije. Umro u Bjelovaru 1928. godine.

LIT: HDA, fond. 890., Banovina Hrvatska, Personalije službenika, spis 9264 (L. Labaš), „Ladislav pl. Labaš Blaškovečki“, *Narodno jedinstvo*, br. 47., 22. XI. 1928., 2., „Kandidatska lista“, *Nezavisnost*, br. 47., 20. XI. 1920., 1. „Konstituirajuća sjednica grad. Zastupstva. Lad. Plem. Labaš, novi gradski načelnik“, *Privredni glasnik*, br. 18., 29. IV. 1920., 3., *Narodne novine*, 23. IV. 1915., 1., Stenografski zapisnici Hrvatskog sabora, sv. III., 1914.-1915., 11., 44., „Konstituirajuća sjednica gradskog zastupstva. Ladislav pl. Labaš izabran za gradonačelnika“, *Nezavisnost*, br. 30. IV. 1920., 3., „Raspust gradskog zastupstva“, *Nezavisnost*, br. 5., 31. I. 1925., 2., „Ladislav pl. Labaš-Lacko“, *Pučki kalendar Bjelovarsko-bilogorske županije*, Bjelovar, 2006., 41., Josip Hohnjec, portret župana, Gradski muzej Bjelovar., Mira, KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Logor za internirce u Žlebiću i glavno središnje taborište za internirane i evakuirane u Koprivnici 1915-1917. godina, *Podravski zbornik*, 30., 2004., 153-176.

GAVRO GOJKOVIĆ

(Osijek, 13. III 1877. – †)

Veliki župan u razdoblju 6. XI. 1918 – 20. II. 1919. Po nalogu vodstva Hrvatsko-srpske koalicije zamijenio je Ladislava pl. Labaša krajem listopada 1918. na mjestu velikog župana bjelovarskog u „prijelomnim danima“ u očekivanju sloma Habsburške Monarhije. Završio je Pravni fakultet u Zagrebu. Prije 1. svjetskog rata bio je kotarski pristav u Novom Marofu, a zatim tajnik i odsječni savjetnik kraljevske Zemaljske vlade u

Zagrebu 1910. godine. Banski savjetnik postaje 1917. godine. Bio je utjecajan u Hrvatsko-srpskoj koaliciji kao pouzdanik Svetozara Pribičevića, njezina neformalnog vođe. Za vrijeme raspada Austro-Ugarske Monarhije krajem 1918. godine djelovao je na liniji Narodnog vijeća iz Zagreba (možda više posebne grupe „dušanovaca“ pod vodstvom Pribičevića, kako ih je zvao S. Radić) stvarajući osnove za osnivanje nove države Kraljevine SHS. Sve pravce koji nisu išli u prilog jugoslavizma na području Bjelovara kao veliki župan snažno je suzbijao. U vrijeme prevrata osigurao je red i mir na području Bjelovara te poticao i organizirao jugoslavenske manifestacije. Istakao se u osnivanju Narodnih straža u Bjelovaru, na čemu je posebno inzistirao. Nakon 1918. jedan je od važnih članova Narodne radikalne stranke u Hrvatskoj. Nakon izvršenog zadatka imenovan je banskim savjetnikom i načelnikom Predstojničkog ureda Zemaljske vlade u Zagrebu. Kasnije je postao kraljevski pokrajinski namjesnik i šef Ureda za unutrašnje poslove Zemaljske vlade koji je proveo likvidaciju poslova Pokrajinske uprave u Zagrebu 1924. godine. Nakon toga postaje predstojnik policije u Zagrebu, gdje je suzbijao rad HRSS-a i Hrvatske nacionalne omladine (HANAO). Zbog rada na „državnom jedinstvu“, odlikovan je ordenom „Belog orla“ četvrte klase. U Narodnoj skupštini u Beogradu bio je utjecajan član raznih komisija, posebice za poljoprivredna pitanja. Kao predsjednik Komisije za donošenje zakona za komasaciju zemljišta izdao je i knjigu o tome problemu: *Komasacija zemljišta* (1926.). Iznenada je umirovljen 8. studenog 1924. kraljevim brzojavom kao Pribičevićev čovjek. Kasnije je živio na području Slavenskoga Broda.

LIT: HDA, Personalni dosije, 444., Gavro Gojković „Novi veliki župani“, *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 2., 9. XI. 1918., 3., Željko KARAULA, „30 dana što su potresli Bjelovar“ – Odbor narodnog vijeća Bjelovara tokom studenog 1918. godine, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* br. 19., 2008., 251. – 274., „Radikalija na vladi u Zagrebu“, *Narodno jedinstvo*, br. 29., 21. VII. 1923., 2., „Imenovanje nove hrvatske vlade“, *Volja naroda*, br. 8., 20. II. 1919., 3., Bosiljka JANJATOVIĆ, Politički teror u Hrvatskoj 1918.-1935., Zagreb, 2002., 33. – 34., *Narodne novine*, 20. XI. 1918., 1., Milan IVŠIĆ, Seljačka politika, Zagreb, 1938., 89., Gavro GOJKOVIĆ, Osnova zakona o komasaciji zemljišta u kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca s pobudama, Zagreb, 1926.

MATIJA LISIČAR

(Dubrovnik, 21. VII. 1877. – Zagreb, 12. VI. 1939.)

Odvjetnik i književnik. Veliki župan u razdoblju 27. IV. 1919. – 27. XI. 1919. U Dubrovniku je završio pomorsku školu i godinu dana plovio na brodovima. Ubrzo zatim dolazi u Zagreb, gdje upisuje i završava studij prava s doktoratom 1906. godine. Za studija se uzdržavao književnim i novinarskim radom te kao privatni učitelj engleskog jezika. U početku radi kao odvjetnički pripravnik u Zlataru, a zatim kao odvjetnik u Sisku (1911.). Rano postaje pristaša Pravaške stranke i godinu dana (1906.) urednik je pravaškog lista *Hrvatska*. U izdanju Matice hrvatske 1910. godine izdao je knjigu *Pripovijesti*, zbirku od devet novela. Bavio se i književnom kritikom. Kao i većina generacije pravaša stasalih na idejama nacionalnog osvještavanja na samom zalazu Habsburške Monarhije, „Lisičar je bio jugoslavenski entuzijast.“ Iako za tu tvrdnju ima vrlo malo tragova u Lisičarovu pisanju, vidljivo je to iz njegova imenovanja na položaj velikog župana Županije bjelovarsko-križevačke odlukom kralja Aleksandra od 27. travnja 1919. Ni šest mjeseci od uspostave Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca Lisičar je pristupio Demokratskoj stranci S. Pribičevića. Za njegova kratka županovanja nastala je znamenita *Spomenica dra Matija Lisičara*. Radi se o elaboratu hrvatskog povjesničara dr. Ferde Šišića, kojega je Lisičar zamolio da napravi povijesnu i demografsku studiju u korist Prekodravlja (Gola, Ždala, Repaš), hrvatskog područja koje je bilo sporno u razgraničenju Kraljevine SHS s Mađarskom i kojem je Lisičar napisao predgovor. Na to se Lisičar odlučio kada je sa srpskim časnikom (majorom) Ocolićem obilazio Prekodravlje i svugdje bio dočekan s oduševljenjem od naroda koji ga je molio za „očuvanje ovoga od starine hrvatskog teritorija.“ Međutim, Lisičar vrlo brzo doživljava razočaranje centralističkom i unitarističkom politikom i postupcima središnjih vlasti u Beogradu, te već nakon šest mjeseci podnosi ostavku na položaj velikog župana. Lisičar je kao veliki župan prosvjedovao zbog nasilja vojske, razbojstva i batinanja hrvatskih seljaka u bjelovarskom kraju. Svoju ostavku javno je obrazložio „krivim putem“ beogradske politike prema Hrvatskoj. U svom obrazloženju ostavke navodi da je „jedini izlaz iz ovoga nepravla Ustavotvorna skupština.“ No i tu se prevario – Vidovdanskim ustavom zapravo je ozakonjen pravac centralizacije i unitarizacije države. Nakon toga Lisičar potpuno

napušta politiku te u razdoblju 1921. – 1939. godine djeluje u Zagrebu kao javni bilježnik. Umro je u Zagrebu, gdje je i pokopan.

LIT: HDA, Zemaljsko vijeće, 6-14., Predstavka Zem. Vlade, spis 7156., 1. VII. 1919., Matija LISIČAR, Pripovijesti, MH, Zagreb, 2008. (pretisak iz 1910.), 125. – 134., Vladimir T. Borotha, Milkan Lovinac, Matija Lisičar, Pet stoljeća hrvatske književnosti, Zagreb, 1969., 365. – 373., A. G. Matoš, Pri Sv. Kralju. Matija Lisičar., *Savremenik*, V., br. 6., Zagreb, 1910., „Ostavka velikog župana“, *Nezavisnost*, br. 49., 6. XII. 1919., 1., Branimir, DONAT, Tijelo tvoje duše, Zagreb, 2004., 2., „Spomenica dra Matija Lisičara“, *Nezavisnost*, br. 52., 24. XII. 1919., 1-5., Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Ante Trumbić i borba za dravsku granicu na pariškoj mirovnoj konferenciji, *Život i djelo Ante Trumbića*. Zagreb, 1991., 102-103., „Demokratski veliki župan protiv vlastite stranke i njenog vodje Pribičevića“, *Slobodnji građanin*, (Varaždin), br. 43., 24. XII 1919., 1. – 2., *Narodne novine*, 27. IV. 1919., 1., Lisičar, Matija, Hrvatska književna enciklopedija, Leksikografski Zavod Miroslav Krleža, br. 2., 2010., Zagreb, 529. – 530. (fotografija).

LUKA ŠOŠKI

(Velika Mlinska pokraj Garešnice, 1878. – Bjelovar, 23. VI. 1938.)

Veliki župan u razdoblju 15. XII. 1919. – 6. IV. 1920. Gimnazijsko školovanje završio je u Bjelovaru i Zagrebu, zadnje dvije godine na zagrebačkom Bogoslovnom sjemeništu. Studij prava pohađao je u Pragu i Zagrebu, gdje je i diplomirao 1911. godine. Radio je kao odvjetnički pripravnik u uredu dr. Herrnsteina i Pere Belobrka u Bjelovaru. Nakon toga otvara svoju odvjetničku kancelariju u Čazmi. Kasnije se opet preselio u Bjelovar, gdje je neko vrijeme bio kr. javni bilježnik. Jedan je od osnivača Hrvatske pučke seljačke stranke (HPSS) braće Radića i član Glavnog odbora stranke. Bio je i glavni urednik glasila HPSS-a *Hrvatski narod* iz Virja. Glavni je organizator seljačkog pokreta u Podravini. Uskoro se u svojim novinama odrekao braće Radića i seljačke politike i približio Hrvatsko-srpskoj koaliciji. Nakon stvaranja nove države pristupa Demokratskoj stranci, pa zatim Samostalnoj demokratskoj stranci (SDS) S. Pribičevića. Početkom 1920. postaje župan Bjelovarsko-križevačke županije, no nakon samo četiri mjeseca daje ostavku, čini se, zbog protesta što su Hrvatska zajednica i ban Matko Laginja preuzeli vlast u Hrvatskoj u dogovoru s Beogradom. Bio je tajnik SDS-a u Bjelovaru, a neko vrijeme i predsjednik kotarskog odbora SDS-a. Tada prilazi radikalima te pomoću režima postaje utjecajan čovjek u Bjelovaru i pouzdanik centralističkog režima. Sredinom 1935. angažira se na izbornoj listi predsjednika Vlade Bogoljuba Jeftića i postaje zastupnik u beogradskoj skupštini. Godine 1934. izabran za predsjednika četničkog udruženja pododbora u Bjelovaru, što je bio do kraja 1935. godine. Također je predsjednik mjesnog odbora Narodne obrane u Bjelovaru, režimske poluvojne organizacije. Nakon pada Jeftića određeno je vrijeme bio član parlamentarnog tzv. Radnog kluba koji nije bio otvoren uz novu vladu Milana Stojadinovića, da bi kasnije ipak pristupio

Jugoslavenskoj radikalnoj zajednici (JRZ). Odlikovan je ordenom sv. Save IV. reda. Napisao je pamflet *Frankovačko izdajstvo* (1907.), Zakon za zaštitu slobode izbora (1908.) i Zakon za seoske opštine (1910.).

LIT: Magdalena, BULIĆ, Izdavaštvo i novinstvo u Bjelovaru od 1875. do ujedinjenja Jugoslavije 1918., *Bjelovarski zbornik*, br. 2., 1990., Bjelovar, 199., „Veliki župan“, *Nezavisnost*, br. 9., 28. II. 1920., 4., „Dr. Lukica Šoški – Janus sa dva lica“, *Nezavisnost*, br. 48., 27. XI. 1920., 2., „Uvažena ostavka“, br. 19., *Privredni glasnik*, 6. V. 1920., 3., Luka ŠOŠKI, Frankovačko izdajstvo, Zagreb, 1907., „Uvažena ostavka“, *Nezavisnost*, br. 19., 8. V. 1920., 2., „Smrt dra. Luke Šoškog“, *Glas Bjelovara*, br. 25., 25. VI. 1938., 2., *Ko je ko u Jugoslaviji*, Jugoslavenski godišnjak – Nova Europa, Beograd – Zagreb, 1928., 148., Željko KARAULA, Studije iz povijesti Bjelovara (1848.-1991), Bjelovar, 2011., 142.

PETAR ZRELEC

(Đurđevac, 28. V. 1854. – †)

Veliki župan u razdoblju 24. IV. 1921. – 1924. Završio je pravo u Zagrebu, a zatim je od 1901. godine radio u upravnoj školi u Zagrebu. Neko vrijeme radio je kod kr. sudbenog stola u Osijeku, da bi na vlastitu molbu 1914. bio premješten u Đurđevac na kr. kotarski sud. U prijelomnim danima 1918. istakao se kao utjecajan član Mjesnog odbora Narodnog vijeća Đurđevac kao kotarski sudac. Zauzimao se za ideju jugoslavenstva te bio pouzdanik režima za obračun s hrvatskom oporbom. Imenovan je velikim županom Bjelovarske-križevačke županije 24. travnja 1921. Kao župan suzbijao je rad hrvatskog pokreta HRSS-a S. Radića u bjelovarskom kraju. Bio je član Radikalne stranke. Prema nekim podacima, Zrelec je samo figurativno bio na položaju župana, konkretne poteze iz pozadine vukao je dr. Luka Šoški iz Pribičevićeve Demokratske stranke. Zrelec je više godina bio kraljevski sudbeni vijećnik i banski savjetnik. Isto je tako bio član utjecajne masonske zagrebačke lože *Jugoslavija*. Prvi put izabran je za velikog župana zagrebačke oblasti 1924. te ponovno 27. XI. 1927.; na tom se položaju zadržao do 5. prosinca 1928., kada je smijenjen zbog „blagosti“ prema demonstracija-

ma u Zagrebu nakon atentata u beogradskoj skupštini i u povodu smrti S. Radića. Bio je imenovan komesarom u Hrvatskom Radiši, kada su sva hrvatska društva došla pod udar vlasti. Odigrao je ulogu likvidatora Zagrebačke oblasne samouprave nakon generala Vojina Maksimovića 1929., što je poslužilo kao uvod u šestosiječanjsku diktaturu. Umirovljen je 1932. kao načelnik Općeg odjela Savske banovine.

LIT: Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Trnovit životni put Đurđevčkog političara Tome Jalžabetića, *Đurđevčki zbornik*, Đurđevac, 1996., 264., *Hrvatski ilustrirani zabavni koledar*, Bjelovar, 1922., *Narodne novine*, 13. I. 1914., 1., Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Hrvatski Radiša 1903. – 1945., Zagreb 2004., 400., *Nezavisnost*, br. 14., 2. III. 1907., 2., *Podravec*, br. 14., 15. VII. 1898., 2., Izvještaj Bjelovarsko-križevačke županije za 1887. i 1888., Spomenica Niže pučke škole u Đurđevcu 1880.-1915., Osnovna škola Grgura Karlovčana u Đurđevcu, Imenik dostojanstvenika i javnih službenika Kraljevine Hrvatske i Slavonije za 1899., Zagreb, 1900., „Novi veliki župani“, *Slobodni građanin* (Varaždin), br. 17., 30. IV. 1921., 4., *Radićev sabor 1927.-1928.*, (ur. Mira Kolar-Dimitrijević), Zagreb, 1993., 376., *Narodne novine*, 26. IV. 1921., 1., HDA, fond 1363., spis 425., Politička situacija, Tjedni izvještaj o stanju javne sigurnosti u Bjelovaru, 27. VI. 1921., Đurđevac – bibliografija Đurđevčana (privatni posjed – rukopis) – (fotografija).

Do tada jednokatna zgrada Županije, dograđena je 1901. godine.
Snimljeno 1951.

Župani Velike župe Bilogora za Nezavisne Države Hrvatske 1941. – 1945.

IVAN STARČEVIĆ

Veliki župan Župe Bilogora u razdoblju 4. lipnja – 3. srpnja 1941. godine. Odbrom Poglavnika imenovan za prvog župana Velike župe Bilogora, no nije stupio na dužnost jer je vojskovođa Slavko Kvaternik zahtijevao da Starčević kao njegov pouzdanik ostane u njegovu kabinetu. Odluka je zatim opozvana 3. srpnja 1941., te Starčević zapravo nije ni stupio na dužnost. Ivan Starčević bio je jedan od organizatora ilegalnog ustaškog pokreta u Slavoniji. Slomom Kraljevine Jugoslavije preuzeo je s ustaškom skupinom vlast u Slavonskoj Požezi u noći 10./11. travnja, a zatim je imenovan povjerenikom za srednju Slavoniju. Kasnije imenovan pukovnikom u domobranstvu NDH. Do kraja rata bio je visoki dužnosnik Ministarstva domobranstva te neko vrijeme pročelnik Predsjedničkog ureda Ministarstva domobranstva.

LIT: „Velika župa Bilo Gora“, *Nezavisna Hrvatska*, br. 8., 7. VI. 1941., 5., „Doglavnik i Vojskovođa Slavko Kvaternik u Bjelovaru“, *Nezavisna Hrvatska*, br. 14., 19. VII. 1941., 1., „Poviestni dani u Bjelovaru“, *Nezavisna Hrvatska*, br. 30., 8. XI. 1941., 1., „Odredba o Velikoj župi Bilo Gora“, *Hrvatski narod*, br. 111., 5. VI. 1941., 2., Davor KOVAČIĆ, Stjepan Vukovac – osječki gradonačelnik u vladi NDH 1941. godine, *Scrinia Slavonica*, 6., 2006., 452., Nada KISIĆ-KOLANOVIĆ, *Mladen Lorković – ministar urotnik*, Zagreb, 1998., 223.

JOSIP BARIŠIĆ

(Gradačac, 27. X. 1894. – 1961.)

Veliki župan Velike župe Bilogora (28. srpanj 1941. – 13. rujna 1941.).¹⁰ Nakon završetka osnovne škole u Tuzli i srednje škole u Sarajevu upisuje i završava Pravni fakultet u

¹⁰ Iako je odbrom Poglavnika za prvog župana Velike župe Bilogora u lipnju 1941. imenovan ustaša pukovnik Ivan Starčević iz Požege, on nije stupio na dužnost, već je ostao u kabinetu vojskovođe Slavka Kvaternika. Vidi: „Velika župa Bilo Gora“, *Nezavisna Hrvatska*, br. 8., 7. VI. 1941., 5., „Doglavnik i Vojskovođa Slavko Kvaternik u Bjelovaru“, *Nezavisna Hrvatska*, br. 14., 19. VII. 1941., 1., „Poviestni dani u Bjelovaru“, *Nezavisna Hrvatska*, br. 30., 8. XI. 1941., 1., „Odredba o Velikoj župi Bilo Gora“, *Hrvatski narod*, br. 111., 5. VI. 1941., 2.

Zagrebu s doktoratom. Za vrijeme prevrata 10. travnja ustrojava vlast ustaša na području srednje Bosne i dijela Hercegovine. Uspio je sačuvati od vatre vojno skladište 5 milijuna litara benzina što se nalazilo pokraj Bugojna, što mu je honorirano kao velik uspjeh. Nakon proglašenja NDH postavljen je kao pobočnik u Ustaškom stožeru za područje kotarâ Bugojno, Livno, Prozor, Tomislavgrad i Travnik. Nakon što je imenovan velikim županom u Bjelovaru, tu se kratko zadržao. Do izbora novoga župana upravu Županije vodio je podžupan dr. Stahuljak. Sredinom rujna 1941. preuzima Veliku župu Krbavu i Pset sa sjedištem u Bihaću. Prema svemu sudeći, Barišić je za vrijeme svoga županovanja u Bihaću nastojao voditi pomirljivu politiku prema srpskom stanovništvu, u čemu je teško uspijevao zbog pritisaka s vrha. Tu ostaje do pada Bihaća u ruke partizana u studenome 1943. godine. Nakon pada grada pokrenuta je istraga protiv njega, no ubrzo je oslobođen odgovornosti. Nakon toga prešao je u Ministarstvo unutarnjih poslova, a u prosincu 1944. imenovan je za velikog župana Velike župe Livac i Zapolje sa sjedištem u Novoj Gradiški. Nakon sloma NDH bježi u Njemačku, gdje i umire.

LIT: „Ne smijemo zaboraviti da se obnovila država Hrvatska. Svečano ustoličenje Velikog Župana Župe Bilo Gora“, *Nezavisna Hrvatska*, br. 17., 9. VIII. 1941., 3., „Ličnost velikog Župana Župe Bilo Gora“, *Nezavisna Hrvatska*, br. 17., 9. VIII. 1941., 4., *Tko je tko u NDH*, Minerva, Zagreb, 1997., 24., „Odlazak Velikog Župana“, *Nezavisna Hrvatska*, br. 24., 27. IX. 1941., 7., HDA, 01. 223. 31., Spisak personalija službenika NDH, kut. 357., spis 1933. (Josip Barišić), HDA, 01. 223., MUP NDH, Pr. 1941., kut. 26., spis 1977., Telegram župana Barišića 5. VIII. 1941., Arhiv franjevačkog provincijalata, Sarajevo, spisi fra Marijana Jakovljevića.

DERVIŠ OMERVIĆ

Veliki župan Velike župe Bilogora u razdoblju 16. rujna 1941. – 28. prosinca 1942., sudac, ministar u mirovini, rodom iz Žepča. U sudskoj je službi u Bosni i Hercegovini u razdoblju 1915. – 1920. godine. Bio je narodni zastupnik Jugoslavenske muslimanske organizacije (JMO) i ministar trgovine i industrije u vladi Kraljevine SHS 1922. – 1923. u ime JMO. Nakon toga radi kao odvjetnik. U JMO bio je prohrvatski orijentiran. Jedan je od osnivača muslimanske organizacije HSS-a u BiH. Kratko vrijeme radio je kao odjelni predstojnik banske uprave Drinske banovine (1940.). U lipnju 1941. imenovan je velikim županom Velike župe Vrhbosna u Sarajevu. U rujnu 1941. premješten je u Bjelovar na mjesto velikog župana Župe Bilogora. Nakon godine dana premješten u Veliku župu Posavlje u Brodu na Savi također na mjesto velikog župana. Njegova nam je daljnja sudbina nepoznata.

LIT: „Novi veliki župan“, *Bilogora*, br. 85., 16. I. 1943., 5., HDA, 01. 223. 31., Spisak personalija službenika NDH, spis 9370., (Derviš Omerović).

VLADIMIR SABOLIĆ

(Križevci, 31. VII. 1900. – Zagreb, 31. VIII. 1948.)

Odvjetnik i veliki župan. Obnašao je dužnost velikog župana Velike župe Bilogora u razdoblju 28. prosinca 1942. – travnja 1944. Pravo je studirao u Beču i Zagrebu, gdje je diplomirao i stekao doktorat. Krajem 1922. imenovan je kotarskim pristavom u Đurđevcu, no već 1924. na vlastitu je molbu razriješen dužnosti te postaje odvjetnik. Do travnja 1941. odvjetnik je u Đurđevcu i član HSS-a (godine 1935. i 1938. kandidat je HSS-a za narodnog zastupnika). Krajem 20-ih godina bio je član Hrvatske pučke stranke. U vrijeme šestosiječanjske diktature često je zatvaran. Njegov odvjetnički ured u Đurđevcu bio je baza i sjedište HSS-a u mjestu. Prema elaboratu komunističkih vlasti, Sabolić je bio predstavnik desne struje u HSS-u. On je bio i jedan od važnih organizatora Hrvatske seljačke zaštite (HSZ) u Đurđevcu i đurđevačkom kraju. Godine 1938. izabran je za tajnika Kotarskog odbora HSS-a Đurđevac. Godine 1939. istupa iz HSS-a i postaje organizator ustaškog pokreta u đurđevačkom kraju. Već je prije bio povezan s ustaškom organizacijom na Janka-pusti, a nakon 1939. povezuje se s Milom Budakom, Slavkom Kvaternikom i ostalim prvcima ustaškog pokreta u zemlji. Nakon proglašenja NDH imenovan je povjerenikom za Kotar Đurđevac, a zatim u lipnju 1941. velikim županom Velike župe Posavlje u Brodu na Savi. Nakon mnogih molbi ustaških prvaka iz Podravine i drugih hrvatskih društava premješten je u prosincu 1942. u Bjelovar kao veliki župan. Stupio je na dužnost tek u ožujku 1943. Poslije obnaša dužnost državnog tajnika u Ministarstvu unutarnjih poslova, a uoči sloma NDH ravnatelj je Unutrašnje uprave MUP-a. U svibnju 1945. nakon sloma NDH povlači se u Austriju. Godine 1948. nakon organiziranja ustaškog pokreta u sklopu križarske akcije (Kavran i drugovi) vraća se u zemlju, no odmah na granici uhićen je. Presudom Vrhovnog suda NR Hrvatske od 27. VIII. 1948. osuđen je na smrt. Prema svjedočenju nekih osoba, Sabolić je skočio kroz zatvorski prozor i tako poginuo da bi izbjegao mučenje.

LIT: „Novi veliki župan“, *Bilogora*, br. 85., 16. I. 1943., 5., „Novi veliki župan velike župe Bilogora“, *Bilogora*, br. 93., 13. III. 1943., 2., Tko je tko u NDH, Minerva, Zagreb, 1997., 353. – 354., HDA,

01. 1561, SDS RSUP SRH, br. 01. 22., elaborat, HDA, 01. 223. 31., Spisak personalija službenika NDH, kut. 373., spis 4317. (dr. Vladimir Sabolić), Vladimir, ŠADEK, Političke stranke u Podravini (1918.-1941.), Koprivnica, 2009., 163., 187., „Župske vijesti“, *Bilogora*, br. 94., 20. III. 1943., 4., Martin, PLANINIĆ, Tko je izdao Kavrana?, Zagreb, 1994. (vidi fotografiju u knjizi – V. Sabolić je uhićen od OZNE), Ivan, PRUSAC, Tragedija Kavrana i drugova – svjedočanstvo preživjelog, Salzburg, 1967.

KRSTO TRGOVČEVIĆ

(Gospić, 7. V. 1907. – Zagreb, 26. III. 1981.)

Državni dužnosnik NDH i veliki župan Velike župe Bilogora u razdoblju 22. svibnja 1944. – 18. rujna 1944. Rođen u pravaškoj obitelji (otac mu se oženio u kuću Nikšića, poznatih ličkih pravaša). Pučku školu i gimnaziju završio je u Gospiću, a Pravni fakultet u Zagrebu, gdje je stekao i doktorat prava (1932.). Kao odvjetnički perovoda službovao u Gospiću, Petrinji i Glini. Dugo je bio predstojnik Kotarskog suda u Jastrebarskom. Ovdje postaje organizator ustaškog pokreta i član ustaške organizacije „Uzdanica“. Od veljače 1942. do svibnja 1944. tajnik je u Ministarstvu unutarnjih poslova NDH (Računalni pododsjek). Neko vrijeme na istome je mjestu i u Glavnom stanu Poglavnika. Imenovan je veliki županom u Bjelovaru u svibnju 1944., no na tom se mjestu zadržao kratko vrijeme, te je ponovno vraćen u MUP. Od prosinca 1944. vijećnik je Sudbenog stola u Zagrebu. Presudom Vojnog suda 1945. osuđen je na smrt, no kazna mu je zamijenjena zatvorom od 20 godina. Izdržao je osam i pol godina robi-je u Lepoglavi, Srijemskoj Mitrovici i Staroj Gradiški.

LIT: Tko je tko u NDH, Minerva, Zagreb, 1997., 405. (slika), HDA, 01. 223. 31., Spisak personalija službenika NDH, kut. 384., spis 5162. (Krsto Trgovčević), Dr. Krsto Trgovčević novi veliki župan V. Ž. Bilogora, *Domovina*, br. 20 (36), 25. V. 1944., 7.

IVAN SIMEON

(Banja Luka, 5. VII. 1910. – †)

Veliki župan Župe Bilogora u razdoblju od 11. rujna 1944. do kraja rata. Završio je Pravni fakultet u Zagrebu 1934. godine. Od 1937. služio je kod Kr. banske uprave u Banjoj Luci, da bi 1939. bio premješten u Maglaj kao kotarski pristav, a zatim i u Sanski Most. Od uspostave NDH često je premještan u mnoge gradove NDH kao kotarski upravitelj. Vršio je dužnost kotarskog upravitelja u Bosanskoj Gradiški, Glini i Dugom Selu. U travnju 1944. imenovan je podžupanom u Velikoj župi Gora u Petrinji, a zatim i u Velikoj župi u Senju. Od 11. rujna 1944. obnašao je dužnost velikog župana Župe Bilogora u Bjelovaru. Naredbom ministra skrbi za postradale krajeve početkom 1945. imenovan je povjerenikom toga ministarstva za Župu Bilogora. Njegova nam je daljnja sudbina nepoznata.

LIT: Tko je tko u NDH, Minerva, Zagreb, 1997., 358., HDA, 01. 223. 31., Spisak personalija službenika NDH, kut. 520., spis 10972. (Ivan Simeon – slika).

Popis originalne građe na izložbi

Tomislav Matić
Zoran Abramović

1. Bjelovarsko-križevačka županija – županijska izvješća za godine: 1887., 1888., 1893., 1896., 1897., 1899., 1900., 1901., 1902., 1903., 1904. i 1905. Povijesni odjel, Zbirka isprava, povelja i arhivarija, Inv. br. 1876
2. Bjelovarsko-križevačka županija – županijska izvješća za godine: 1906., 1907., 1908., 1910., 1911., 1912., 1913., 1914. i 1915. Kulturno-povijesni odjel, Zbirka isprava, povelja i arhivarija, Inv. br. 1877
3. Album fotografija uvažениh ličnosti koji je predan kao prijateljski poklon velikom županu Budi pl. Budisavljeviću. Povijesni odjel, Zbirka fotografija i albuma, Inv. br. 53
4. Stolac velikog župana, oko 1890. godine. Visina 184 cm, širina 75 cm i dužina 70 cm. Kulturno-povijesni odjel, Zbirka namještaja, Inv. br. 324
5. Zastava Bjelovarsko-križevačke županije iz 1903. godine. Povijesni odjel, Zbirka isprava, povelja i arhivarija, Inv. br. 1208
6. Zemljovid Bjelovarsko-križevačke županije 1871. – 1923. Povijesni odjel, Zbirka isprava, povelja i arhivarija, Inv. br. 553
7. Dogradnja zgrade kraljevske županijske oblasti u Bjelovaru 1901. godine. Povijesni odjel, Zbirka isprava, povelja i arhivarija, Inv. br. 888
8. Pročelje zgrade kraljevske županijske oblasti u Bjelovaru 1915. godine. Povijesni odjel, Zbirka isprava, povelja i arhivarija, Inv. br. 888/2
9. Zemljovid Bjelovarsko-križevačke županije. Povijesni odjel, Zbirka isprava, povelja i arhivarija, Inv. br. 553/2
10. Grb Županije bjelovarsko-križevačke iz 1896. godine. Povijesni odjel, Zbirka isprava, povelja i arhivarija, Inv. br. 826
11. Portret župana Ivana viteza Trnskog, autor: Josip Hohnjec, oko 1890. g., ulje na platnu, 66 x 56 cm, Zavičajna zbirka, Inv. br. G 112
12. Portret župana Lazara Davidovića, autor: Josip Hohnjec, oko 1890. g., ulje na platnu, 66 x 56 cm, Zavičajna zbirka, Inv. br. G 113

13. Portret župana Budislava pl. Budisavljevića Prijedorskog, autor: Josip Hohnjec, oko 1890. g., ulje na platnu, 66 x 56 cm, Zavičajna zbirka, Inv. br. G 114
14. Portret župana Đure Dedovića, autor: Josip Hohnjec, oko 1912. g., ulje na platnu, 66 x 56 cm, Zavičajna zbirka, Inv. br. G 115
15. Portret župana Teodora Bošnjaka, autor: Josip Hohnjec, oko 1915. g., ulje na platnu, 66 x 56 cm, Zavičajna zbirka, Inv. br. G 116
16. Portret župana dr. Vladimira Treščeca-Branjskog, autor: Josip Hohnjec, oko 1915. g., ulje na platnu, 66 x 56 cm, Zavičajna zbirka, Inv. br. G 117
17. Portret župana Ladislava pl. Labaša-Blaškovečkog, autor: Josip Hohnjec, oko 1915. g., ulje na platnu, 66 x 56 cm, Zavičajna zbirka, Inv. br. G 118
18. Portret župana Teodora Georgijevića, autor: Josip Hohnjec, 1911. g., ulje na platnu, 66 x 56 cm, Zavičajna Zbirka, Inv. br. G 119

Zastava Bjelovarsko-krizevačke županije iz 1903. godine. GMB, Povijesni odjel, Zbirka isprava, povelja i arhivarija, Inv. br. 1208

Stolac velikog župana, oko 1890. godine. GMB, Kulturno-povijesni odjel, Zbirka namještaja, Inv. br. 324

ISBN 978-953-154-970-7

